

Wakacje w PRL

Wakacje w PRL

Już za parę dni, za dni parę
weźmiesz plecak swój i gitarę.
Pożegnania kilka słów,
Pitagoras, bądźże zdrów,
do widzenia, wam, canto, cantare.

Lato, Lato

Słowa: **Ludwik Jerzy Kern**
Muzyka: **Witold Krzemiński**

Wakacje w PRL

plakaty ze zbiorów Muzeum Niepodległości

Katalog wystawy pod redakcją

Tadeusza Skoczka

Warszawa 2024

Wystawa *Wakacje w PRL*
Galeria Plakatu Muzeum Niepodległości
Ul. Skazańców 25; 01-532 Warszawa
(10 lipca – 1 września 2024)

Kurator wystawy
Marta Brodala

Autorzy
Marta Brodala, Małgorzata Karolina Piekarska, Tadeusz Skoczek

Recenzje naukowe
Beata Michalec, Antoni Dragan, Janusz Gmitruk

Fotografie obiektów
Anna Kowalska

Projekt okładki
Krzysztof Woźniak

ISBN 978-83-67398-73-2

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości
(identyfikator wydawnictwa naukowego 42-700)
al. Solidarności 62; 00-240 Warszawa
wydawnictwo@muzn.pl
tel. 826 90 91 w. 41

Spis treści:

Tadeusz Skoczek – <i>Wakacje w Polsce Ludowej</i> (w plakatach z epoki)	7
Marta Brodala – <i>Wakacje w PRL. Odpoczynek centralnie sterowany</i>	9
Małgorzata Karolina Piekarska – <i>Odpoczywaj i pracuj, czyli kolorowy świat wakacji w PRL</i>	25
Katalog	33
Spis obiektów	101

Wakacje w Polsce Ludowej

(w plakatach z epoki)

Sam temat budzi kontrowersje. Budzi podejrzenia o gloryfikację ustroju słusznie minionego, który nadal jest obciążany swoistą ekskomuniką. Już 35 lat w publicystyce, gorzej – w mentalności wielu z nas, panuje ostracyzm w stosunku do tego okresu. Sama terminologia budzi sprzeciwy. Drugi człon nazwania tamtych czasów, wykorzystany w tytule niniejszego tekstu, pomijany jest nawet w tekstach naukowych, a jeśli już to pisany jest w cudzysłowie. Ludowość pojawiła się w marzeniach wizjonerów politycznych na początku ubiegłego wieku. Początkowo w dokumentach teoretycznych partii ludowych, później u socjalistów. Apogeum znajdujemy w dokumentach tworzonych podczas niemieckiej okupacji. Konspiracyjne Centralne Kierownictwo Ruchu Ludowego utworzył w 1940 roku Maciej Rataj. W skład CKRL włączyły się inne organizacje: Związek Młodzieży Wiejskiej „Wici”, Centralny Związek Młodzieży Wiejskiej „Siew”, Ludowy Związek Kobiet, Chłopska Organizacja Wolności „Raclawice” (wydawcy pisma „Walka i Niepodległość”), Organizacja „Miecz i pług” i inne. W dokumentach programowych, w wydawanych czasopismach, bardzo często obecna jest nazwa Polska Ludowa.

Wielu odważnych wizjonerów z ruchu ludowego i socjalistycznego zginęło podczas okupacji, wielu straciło życie w akcjach sabotażowych, w Powstaniu Warszawskim, również po wyzwoleniu. Na krótko w latach 1945-1947 rozwijano treści teoretyczne powstałe w podziemiu, potem definicje te zostały zawłaszczone przez władze związane z ustrojem komunistycznym. Polska Ludowa stała się potoczną nazwą na określenie naszego kraju, obecną w świadomości publicznej latach 1944-1989. Warto pamiętać, że na początku oficjalnie stosowano nazwę Rzeczpospolita Polska, dopiero od 1952 roku pojawiła się Polska Rzeczpospolita Ludowa (PRL).

Władza, przynajmniej w teorii, miała należeć do ludu pracującego miast i wsi, dlatego stworzono namiastki państwa opiekuńczego. Na mocy ustawy sejmowej powstały Fundusze Wczasów Pracowniczych (1949), szeroką działalnością zajmowały się koncesjonowane organizacje związkowe, resortowe, młodzieżowe i studenckie. Na miarę ówczesnych strategii promocyjnych realizację wypoczynku propagowano między innymi na plakatach. Zamawiano realizację u najlepszych projektantów, opiekując się w ten sposób również środowiskami twórczymi. Państwowy Fundusz Zamówień Plastycznych publikował coroczny biuletyn z ofertami działań artystycznych, związki zawodowe, organizacje studenckie i młodzieżowe corocznie zamawiały projekty wydawnictw, afiszy i plakatów. Bardzo popularne były akcje letnie organizowane przez Związek Harcerstwa Polskiego, Związek Młodzieży Wiejskiej, Zrzeszenie Studentów Polskich (po 1973 roku na krótko SZSP). W wakacje częstym wyborem wczasowiczów były Międzynarodowe Hotele Studenckie (MHS) wykorzystujące niezamieszkałe w tym czasie akademiki. Odrębnie organizowało wypoczynek Studenckie Biuro Turystyczne „Almatur” (powstałe w 1956 roku), czy młodzieżowy „Juventur”, w kraju i za granicą.

Znakomite obiekty z epoki zgromadzone w zbiorach Muzeum Niepodległości prezentujemy w Galerii Plakatu zlokalizowanym w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej. Koleżanki, będące pomysłodawczyniami i realizatorkami wystawy, w sposób kompetentny przedstawiają wszystkie eksponaty oraz ich autorów. Twórczość z czasów Polski Ludowej to przecież nasza historia, która niesłusznie wymazywana jest z pamięci. Zadbajmy, aby ocalić ją od zapomnienia.

Tadeusz Skoczek

Marta Brodala
Muzeum Niepodległości w Warszawie
ORCID: 0009-0004-8881-6983

Wakacje w PRL – odpoczynek centralnie sterowany

„Obywatele Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej mają prawo do wypoczynku” głosił art. 59 pkt. 1 Konstytucji PRL¹. Niemal od początku swego istnienia Polska Ludowa starała się zagospodarować czas wolny obywateli, w tym także wyjazdy wakacyjne.

Ustawą z 4 lutego 1949 roku, na wniosek Komisji Centralnej Związków Zawodowych, sejm powołał Fundusz Wczasów Pracowniczych (FWP), który na długie lata zmonopolizował zorganizowany wypoczynek Polaków. Centralizacja nie ominęła też wyjazdów młodzieży. Od 1950 roku zaczęto likwidować wypoczynek organizowany przez związki i stowarzyszenia studenckie, a na uczelniach królowały niepodzielnie Związek Młodzieży Polskiej (ZMP) oraz Zrzeszenie Studentów Polskich (ZSP). Ścisłej kontroli Ministerstwa Oświaty poddano kolonie dla dzieci i młodzieży.

W 1952 roku dokonano też scentralizowania organizacji turystycznych. Zlikwidowano Polskie Towarzystwo Krajoznawcze (PTK) i Polskie Towarzystwo Tatrzańskie (PTT), a w ich miejsce powołano Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze (PTTK). W tym samym roku powstał Zarząd Urządzeń Turystycznych, któremu podporządkowano schroniska turystyczne, a nawet wyrób pamiątek. W latach 50. ukształtował się system państwowego wypoczynku, który przetrwał właściwie do końca istnienia PRL: wczasy pracownicze organizowały związki zawodowe, wyjazdy dziecięce i młodzieżowe nadzorowało Ministerstwo Oświaty, turystyką

¹ *Konstytucja Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1952.

wycieczkową zajmowało się PTTK, a turystyką zagraniczną (w czasach stalinowskich niemal nieistniejącą) – Orbis².

Po 1956 roku odwilż nastąpiła również w turystyce. Schroniska górskie przejęli agenci, do branży turystycznej dopuszczono prywatną inicjatywę³. Stopniowo znoszono ograniczenia w pasie przygranicznym.

W 1958 roku zezwolono na wczasowe zakładowe niezależne od FWP. Szybko zaczęły powstawać ośrodki wczasowe zakładów pracy, często o wyższym standardzie niż FWP-owskie⁴. Organizowano też kolonie zakładowe. Uruchamiano nowe wyspecjalizowane biura podróży

² P. Sowiński, *Wakacje w Polsce Ludowej. Polityka władz i ruch turystyczny (1945-1989)*, Warszawa 2005, s. 33-34. Wszystkie następne cytaty tego autora zostały zaczerpnięte z tej publikacji.

³ *Ibidem*, s. 90.

⁴ *Ibidem*, s. 92.

oraz lokalne przedsiębiorstwa turystyczne. Popularne stały się także tzw. „wczasy pod gruszą”, czyli wyjazdy na prywatne kwatery.

Prawdziwy boom turystyczny w Polsce Ludowej nastąpił w latach 70.⁵. Złożyły się na to: wzrost wynagrodzeń, zwiększenie wydatków na konsumpcję, rozwój bazy turystycznej, a także... motoryzacji.

Zwiększyła się liczba wyjazdów indywidualnych, popularniejsze stały się wyjazdy zagraniczne, zwłaszcza, że do państw socjalistycznych można było wyjechać na podstawie dowodu osobistego ze specjalnym wpisem biura paszportowego MO⁶.

Kryzys lat 80. nie ominął również turystyki. Podczas stanu wojennego wyjazdy były bar-

⁵ *Ibidem*, s. 174.

⁶ *Ibidem*, s. 235.

dzo utrudnione, później nie zachęcały do nich permanentne problemy z zaopatrzeniem. Wakacyjne wyjazdy starano się „upchnąć” w coraz skromniejszym budżecie, albo z nich rezygnowano.

Lato młodzieży – praca i odpoczynek

Kształtowanie dzieci i młodzieży w duchu zgodnym z linią polityczną partii było szczególną troską władz PRL. Od socjalistycznego wychowania nie było wakacji, przeciwnie, akcja letnia była jego ważną częścią. W PRL propagowano wychowanie poprzez pracę, co sprawiało, że dzieci wyjeżdżające na kolonie czy obozy oraz młodzież akademicka brały udział w pracach na rzecz miejscowej społeczności i kraju. W początkowym okresie uczestnicy obozów studenckich byli zatrudniani do ciężkich prac, takich jak odgruzowywanie i budowa dróg⁷. Dzieci kolonijne pomagały przy zbieraniu stonki, pieleniu pól, czy sporządzały gry i zabawki dla miejscowych przedszkoli⁸. Przez cały okres PRL młodzież na wyjazdach wakacyjnych pomagała we żniwach. Co roku organizowano akcję: „Każdy kłos na wagę złota”⁹. O wynikach „kampanii żniwnej” informowały prasa, PKF, radio, a później również telewizja.

Najbardziej dobitnym przykładem wychowania przez pracę była Powszechna Organizacja „Służba Polsce”, istniejąca w latach 1948-1955 i jej mniej zmilitaryzowany następca – powołane w 1958 roku Ochotnicze Hufce Pracy. OHP realizowały dwie naczelne wartości socjalizmu: pracę i kolektywizm¹⁰. Na wielu plakatach zachęcających do wstąpienia w szeregi junackie nawoływano do „bycia pożytecznym”¹¹, inne dawały nadzieję na spędzenie beztrudnych wa-

⁷ *Ibidem*, s. 66.

⁸ M. Brodala, *Propaganda dla najmłodszych w latach 1948-1956. Instrument stalinowskiego wychowania*, Warszawa 2001, s. 72-73.

⁹ Zob. plakat nr 33 *Każdy kłos na wagę złota*, nr inw. Pl.2800.

¹⁰ P. Jackowski, *Propaganda i indoktrynacja w Ochotniczych Hufcach Pracy (1958-1983) Wybrane problemy*, [w:] „Polityka i Społeczeństwo”, nr 4 (63), s. 146-163, 2015.

¹¹ Zob. plakaty nr 30 *Ojczyźnie – wsi – sobie poprzez terenowe Ochotnicze Hufce Pracy*, nr inw. Pl.3080 oraz nr 31 *Przyjemnie być*

kacji¹². Poza pracą ideowo – wychowawczą, OHP było szansą na zdobycie podstawowych kwalifikacji zawodowych oraz zarobienie pierwszych pieniędzy¹³.

W roku 1970 postanowiono zapoznać studentów z ciężką pracą fizyczną i wprowadzono obowiązkowe praktyki robotnicze¹⁴. W wakacje przed rozpoczęciem pierwszego roku studenci przywdziewali robocze fartuchy i zaczęli pracę w charakterze robotników niewykwalifikowanych w jednym z państwowych zakładów. Praca ta najczęściej nie miała nic wspólnego z wybranym kierunkiem studiów. Przyszli lekarze pracowali na budowie, studentka handlu zagranicznego trafiła do fabryki obuwia w Bydgoszczy¹⁵, a studentki prawa z Warszawy do fabryki dżemów w Łowiczu. Możliwe, że studenci potem bardziej przykładali się do nauki, ale dla zakładów produkcyjnych stanowili bardziej problem niż realną pomoc.

Do prac społecznych i rozmaitych akcji szczególnie często włączali się harcerze, zgodnie z przyrzeczeniem harcerskim z roku 1957 zaczynającym się słowami: „Mam szczerą wolę ca-

pożytecznym, nr inw. Pl.2806.

¹² Zob. plakat nr 28 *Gdańskie lato OHP*, nr inw. Pl.4822.

¹³ Zob. plakat nr 29 *Wakacje na własny rachunek*, nr inw. Pl.5467.

¹⁴ Zob. plakat nr 18 *Studenckie praktyki robotnicze. Lato 1980*, nr inw. Pl.5793.

¹⁵ <https://wisla.naszemiasto.pl/studenckie-praktyki-robotnicze-byly-w-latach-70/ar/c10-6714299> [dostęp 18.06.2024].

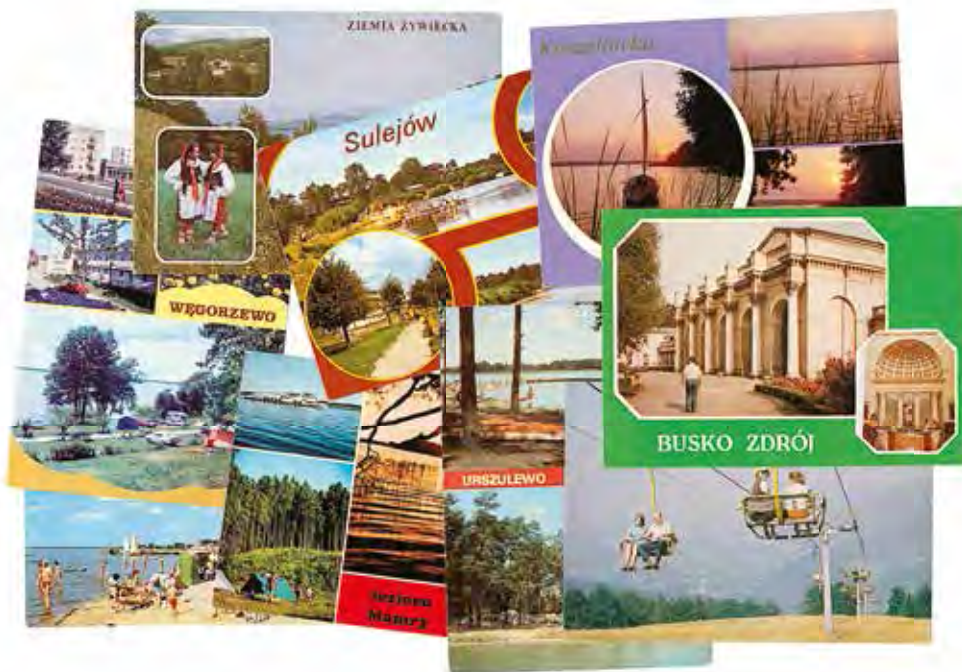
łym życiem pełnić służbę Polsce Ludowej” (od 1964 roku zdanie to brzmiało: „Przyrzekam całym życiem służyć Tobie, Ojczyzno”)¹⁶. Na plakacie „Harcerskie Lato. Szkoła wychowania patriotycznego i społecznego” widzimy dość tajemniczo brzmiące nazwy niektórych takich akcji: Rodło, Malta, Zamonit¹⁷. Rodło – akcja zainicjowana przez Chorągiew Katowicką w 1967 roku, miała zapoznać harcerzy i zuchów z walką ludności Śląska o powrót do Macierzy. Od lat 70. do programu włączono wędrówki szlakiem walk z zaborcami i okupantem, a także prace dla lokalnej społeczności¹⁸. Malta – to Międzynarodowe Obozy Pokoju i Przyjaźni, w których brali udział przedstawiciele organizacji związanych z ruchem lewicowym swoich krajów, w tym także młodzież z Europy Zachodniej¹⁹. Podobno wspólnie śpiewany w różnych językach „Hymn młodzieży demokratycznej” robił niezapomniane wrażenie na uczestnikach. Zamonit z kolei to połączenie dwóch wyrazów: zamki i amonity. Akcją organizowała w latach 1961-1988 katowicka chorągiew ZHP w Jurze Krakowsko-Częstochowskiej. Później dołączyli do niej harcerze z innych stron kraju. Akcja odbywała się pod hasłem: „wędrówka i praca”. Oprócz zwiedzania

¹⁶ <http://rysie230.fabersklep.pl/informacje/prawo-i-przyrzeczenie-harcerskie-na-przestrzeni-lat/> [dostęp 26.06.2024].

¹⁷ Zob. plakat nr 2, *Harcerskie lato*, nr inw. Pl.1904.

¹⁸ <http://www.historia.lubliniec.zhp.pl/index.php/akcja-rodlo> [dostęp 18.06.2024].

¹⁹ https://muzeumharcerstwa.pl/images/files/Harcerstwo_1numer/HARCERSTWO%201_2018_Czarnota_Wanda.pdf [dostęp 25.06.2024].

zamków i podziwiania skamielin, harcerze pomagali miejscowej ludności w żniwach, opiece nad dziećmi podczas prac polowych, budowie dróg czy zakładaniu szkótek leśnych²⁰.

Dwie duże operacje zorganizowane przez ZHP – „1001 Frombork”²¹ i „Bieszczady 40”²² – uwiecznił Henryk Jerzy Chmielewski w przygodach „Tytusa Romka i A’Tomka”, dzięki czemu istnieją one w świadomości także młodszych pokoleń Polaków²³. „Operacja 1001 Frombork” realizowana w latach 1967-1973 miała na celu uczczenie 500-lecia urodzin Mikołaja Kopernika i odbudowę zniszczonego podczas wojny Fromborka. „Bieszczady 40” natomiast miały na celu

²⁰ https://pobieralnia.czystochowa.zhp.pl/Ocalic_od_zapomnienia/Ocalic_od_zapomnienia_19.pdf [dostęp 26.06.2024].

²¹ Zob. plakat nr 5 *Operacja 1001 – Frombork*, nr inw. Pl.4062.

²² Zob. plakaty nr 3 *Bieszczady 40 harcerska operacja*, nr inw. Pl.3593 i nr 4 *Harcerska operacja Bieszczady*, nr inw. Pl.3970.

²³ Odpowiednio: Księga VIII „*Tytus zdobywa sprawność astronoma*” i Księga XII „*Operacja Bieszczady 40*”.

zagospodarowanie i ożywienie kulturalne wciąż dzikich terenów Bieszczad²⁴. Ta druga operacja spotkała się z oporem miejscowej młodzieży, która czasem sabotowała wysiłki harcerzy. Zdarzały się nawet bójki²⁵.

Rajdy i wędrówki szlakami ideologicznie słusznymi

Po Polsce wędrowali nie tylko harcerze. W 1952 roku PTTK ustanowiło Odznakę Turystki Pieszej, którą można było zdobyć za wędrówki po nizinach, wyżynach i niższych pasmach

²⁴ <http://www.polska1918-89.pl/pdf/harcerstwo-wobec-rzeczywistosci-prl,3978.pdf> [dostęp 18.06.2024].

²⁵ Szerzej o tym pisze Małgorzata Jasińska w: *Harcerze w Bieszczadach*, Rzeszów 2023.

górkich. Do jej zdobycia zachęca plakat Stanisława Rozwadowskiego z 1954 roku²⁶. Turystyka wysokogórska była w czasach stalinowskich utrudniona, ponieważ zarówno Tatry, jak i Sude-ty znajdują się w strefie przygranicznej, a granica była pilnie strzeżona.

W latach 50. odznaki PTTK i rajdy postrzegano w charakterze ćwiczeń wojskowych²⁷. Trasy wycieczek były ściśle określone, miały one kształtować jedynie słuszną wizję historii Polski. W roku 1966 na przypadające 1000-lecie Państwa Polskiego zorganizowano wielki zlot na polach grunwaldzkich. Organizowano też rajdy piesze po Ziemiach Odzyskanych w poszukiwaniu ich słowiańskich korzeni²⁸. Do obchodów 1000-lecia nawiązuje plakat Heleny Majewskiej „Szlakami 1000-lecia Państwa Polskiego po Ziemi Rzeszowskiej”²⁹.

²⁶ Zob. plakat nr 1 *Zdobywaj odznakę turystyki pieszej*, nr inw. Pl. 226.

²⁷ P. Sowiński, *op. cit.*, s. 77.

²⁸ P. Sowiński, *op. cit.*, s. 140.

²⁹ Zob. plakat nr 24, nr inw. Pl. 1666.

Od lat 70. PTTK organizowało wycieczki tematyczne, a także coraz popularniejsze wczasy wędrownie³⁰. Na tę dekadę przypadało hucznie obchodzone XXX-lecie, a później XXXV-lecie PRL. Do tych uroczystości nawiązuje plakat: „Szlakami Polski Ludowej”³¹. Zza drzew z namalowanym biało-czerwonym szlakiem wyłaniają się wielkie budowle przemysłowe oddane do użytku w epoce gierkowskiej: najprawdopodobniej Huta Katowice i Port Północny w Gdańsku.

Wśród rozmaitych rajdów nie mogło zabraknąć „Rajdu Szlakiem Lenina”³². W 1970 roku w Polsce obchodzono rok leninowski, który uczczono na różne sposoby, między innymi czerwcowym rajdem harcerskim Szlakiem Lenina. Droga wiodła z Zakopanego przez Zawrat, Morskie Oko i Rusinową Polanę do Muzeum Lenina w Poroninie. Co ciekawe, grupa działaczy opozycyjnych planowała dokonać w tym czasie sabotażu podpalając muzeum³³.

Lipcowe Święto

22 lipca obchodzono największe święto PRL – rocznicę ogłoszenia manifestu PKWN, zwane Narodowym Świętem Odrodzenia Polski. Pechowo dla uczniów i studentów przypadało ono w wakacje, a więc nie wiązało się z nim dzień wolny od nauki. Toteż jeśli akurat nie było się na koloniach, czy na obozie i nie musiało się organizować akademii dla miejscowej ludności, można było go nawet nie zauważyć. Nerwowo za to było w zakładach pracy i na budowach, bo na 22 lipca najczęściej oddawano największe inwestycje PRL od Trasy W-Z po Port Północny w Gdańsku.

³⁰ P. Sowiński, *op. cit.*, s. 191.

³¹ Zob. plakat nr 25 *Szlakami Polski Ludowej. Ogólnopolski konkurs krajoznawczo – turystyczny*, nr inw. Pl.2152.

³² Zob. plakat nr 26 *Harcerski Rajd Szlakiem Lenina. Poronin*, nr inw. Pl. 2344.

³³ <https://histmag.org/Akcja-Poronin-czyli-jak-polscy-opozycjonisci-planowali-podpalenie-muzeum-Lenina-23657> [dostęp 27.06.2024.]

Oficjalne obchody, zwłaszcza w pierwszych latach, starano się urozmaić zabawami, tańcami³⁴ i lepszym zaopatrzeniem sklepów. Ale na plakacie z 1964 roku artysta Maciej Urbaniec skupia się już raczej na atmosferze lata, na pierwszym planie umieszczając piękny bukiet polnych kwiatów. Osiągnięcia socjalistycznego budownictwa dodano na dole drobnym druczkiem³⁵.

Festiwale, festiwale

Od lat 60. wakacje w PRL upływały nie tylko pod znakiem wyjazdów, ale także festiwali muzycznych. W czerwcu rozpoczynał się Krajowy Festiwal Piosenki Polskiej w Opolu, w lipcu trwał Festiwal Piosenki Żołnierskiej w Kołobrzegu, w sierpniu Międzynarodowy Festiwal Piosenki Sopot (w latach 1977-1980 istniejący pod nazwą Międzynarodowy Festiwal Interwizji)³⁶.

Również w sierpniu, w Świnoujściu, od 1966 roku do dziś odbywa się Festiwal Artystyczny Młodzieży Akademickiej (FAMA)³⁷. Podczas dwutygodniowej imprezy uczestnicy mogą brać udział w warsztatach teatru ulicznego, piosenki, aktorstwa, fotografii, tańca, muzyki i kabaretu. Towarzyszą im występy znanych artystów, spotkania z pisarzami oraz imprezy plenerowe. Historię Famy tworzą między innymi: Magda Umer, Marek Grechuta, Jacek Kaczmarski, Agnieszka Duczmal, Jan Sawka, Jacek Kleyff, Grzegorz Ciechowski, Olga Lipińska, Renata Przemyk, Maciej Stuhr, Kinga Preis, zespół Raz Dwa Trzy, Teatr Ósmego Dnia, czy Kabaret Potem³⁸.

³⁴ Zob. plakaty nr 34 *Święto pieśni i tańca. Białystok 22 lipca 1954*, nr inw. Pl.3243 i nr 35 *22 lipca. Dzień Konstytucji. Dzień Radności!*, nr inw. Pl.653.

³⁵ Zob. plakat nr 36 *22 lipca*, nr inw. Pl.543.

³⁶ Zob. plakat nr 56 *Sopockie lato*, nr inw. Pl.3647

³⁷ Zob. plakaty nr 57-61, nr inw. Pl.4403, Pl.2692, Pl.6251, Pl.6069, Pl.8576.

³⁸ <https://fama.org.pl/o-famie/> [dostęp 18.06.2024].

Ze sprzętem turystycznym w świat³⁹

W okresie stalinizmu wyjazdy zagraniczne osób prywatnych praktycznie nie istniały. Problematyczne było nawet już samo przebywanie w pobliżu granicy, co znacznie utrudniało, jak już wspomniano, choćby wycieczki po Tatrach. Od 1955 roku na podstawie umowy z Czechosłowacją można było wędrować w pasie przygranicznym Tatr i Pienin na podstawie karty turysty⁴⁰. W tym samym roku pojawiły się pierwsze foldery reklamujące Polskę skierowane do cudzoziemców⁴¹.

Do 1956 roku, organizacją wyjazdów zagranicznych, ale głównie sprzedażą biletów kolejowych i obsługą hoteli zajmował się Orbis⁴². Po gomułkowskiej odwilży pojawiły się też inne biura, w tym podlegające ZSP (a później SZSP) Biuro Podróży i Turystyki „Almatur”, Biuro Zagranicznej Turystyki Młodzieżowej „Juventur”, czy prowadzone przez ZHP Biuro Usług Turystycznych „Harctur”⁴³. Główną działalnością Almaturu były wycieczki szkolne i studenckie oraz prowadzenie baz turystycznych w górach i wydawanie międzynarodowych legitymacji zniżkowych dla studentów. Biuro sprzedawało także bilety lotnicze oraz kolejowe dla grup⁴⁴. Od lat 70. zarówno Almatur, jak i Harctur obsługiwały również turystykę zagraniczną. Na licznych plakatach Almatur reklamuje wakacje w Polsce dla studentów z zagranicy⁴⁵.

Wśród gości zagranicznych odwiedzających Polskę zawsze dużą grupę stanowiła Polonia. Polonusi z Ameryki do lat 80. mogli komfortowo podróżować do kraju przodków korzystając z naszej floty oceanicznej. Do 1969 roku Ocean Atlantycki można było przepłynąć na liniowcu MS „Batory”, a potem aż do 1988 roku na TSS „Stefan Batory”. „Batory” stanowił powiew luk-

³⁹ Zob. plakat nr 41 *Ze sprzętem turystycznym w świat*, nr inw. Pl.3545.

⁴⁰ P. Sowiński, *op. cit.*, s. 82.

⁴¹ Zob. plakat nr 54 *Odwiędź Polskę*, nr inw. Pl. 797 i nr 55 *Besucht Polen*, nr inw. Pl.8609.

⁴² Zob. plakat nr 51 *Z Orbisem po kraju*.

⁴³ P. Sowiński, *op. cit.*, s. 94.

⁴⁴ <https://www.almatur.pl/firma.php> [dostęp 18.06.2024].

⁴⁵ Zob. plakaty nr 43-45, nr inw. Pl.3004, Pl.2620, Pl.3952 i 47-49, nr inw. Pl.4458, Pl.5883, Pl.6428 .

susu w PRL. Wyborna kuchnia: kwiczoły, bażanty, homary, czy bal kapitański na zakończenie rejsu, zdecydowanie odbijały od szarej rzeczywistości PRL⁴⁶. Liniowiec „Stefan Batory” można zobaczyć w filmie „Kochaj albo rzuć” Sylwestra Chęcińskiego. Właśnie tym statkiem podróżują do Ameryki Kargul i Pawlak z wnuczką Anią. Polskie Linie Oceaniczne reklamuje piękny plakat Tadeusza Jodłowskiego z 1963 roku⁴⁷.

W latach 70. coraz więcej Polaków wyjeżdżało zagranicę. Wiązały się z tym wspomniane wcześniej wpisy w dowodzie, umożliwiające wyjazdy do krajów bloku wschodniego bez paszportu, a w przypadku krajów kapitalistycznych brak konieczności posiadania zaproszenia (wystarczyło konto dewizowe, a później promesy dolarowe na zakup waluty od państwa)⁴⁸.

⁴⁶ <https://niezlasztuka.net/o-sztuce/ms-batory-statek-legenda-plywajace-miasto/> [dostęp 18.06.2024].

⁴⁷ Zob. plakat nr 53 *Polish Ocean Lines*, nr inw. Pl. 5076.

⁴⁸ P. Sowiński, *op. cit.*, s. 235.

W tamtym okresie upowszechniły się wyjazdy w celach handlowych albo „na saksy”, czyli do pracy na czarno. Oczywiście, otrzymanie paszportu nie było łatwe i ludzie, którzy narazili się władzy, raczej mogli się z nim pożegnać. Paszport odbierało się z biura paszportowego lokalnej komendy MO i oddawało tamże po powrocie.

Również sprzęt turystyczny w epoce gierkowskiej stał się bardziej dostępny zarówno pod względem ceny, jak i podaży. Faktycznie można było przy odrobinie szczęścia i pieniędzy wyruszyć ze sprzętem turystycznym w świat...

Na wystawie, ze względu na ograniczoną powierzchnię Galerii Plakatu, nie sposób było zaprezentować wszystkich obiektów umieszczonych w katalogu. Wybrałam jednak te najciekawsze i najbardziej reprezentatywne dla poruszanych zagadnień Zapraszam na „Wakacje w PRL” – dla jednych będzie to okazja do wspomnień, a dla innych wyprawa w nieodległą, ale jakże odmienną przeszłość.

Bibliografia:

P. Sowiński, *Wakacje w Polsce Ludowej. Polityka władz i ruch turystyczny (1945-1989)*, Warszawa 2005.

M. Brodala, *Propaganda dla najmłodszych w latach 1948-1956. Instrument stalinowskiego wychowania*, Warszawa 2001.

P. Jackowski, *Propaganda i indoktrynacja w Ochotniczych Hufcach Pracy (1958-1983) Wybrane problemy*, [w:] „Polityka i Społeczeństwo”, nr 4 (13), s. 146-163, Warszawa 2015.

[https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Polityka_i_Spoleczenstwo/Polityka_i_Spoleczenstwo-r2015-t-n4_\(13\)/Polityka_i_Spoleczenstwo-r2015-t-n4_\(13\)-s146-163](https://bazhum.muzhp.pl/media/files/Polityka_i_Spoleczenstwo/Polityka_i_Spoleczenstwo-r2015-t-n4_(13)/Polityka_i_Spoleczenstwo-r2015-t-n4_(13)-s146-163) [dostęp 18.06.2024].

<https://wisla.naszemiasto.pl/studenckie-praktyki-robotnicze-byly-w-latach-70/ar/c10-6714299> [dostęp 18.06.2024].

<http://www.historia.lubliniec.zhp.pl/index.php/akcja-rodlo> [dostęp 18.06.2024].

<https://fama.org.pl/o-famie/> [dostęp 18.06.2024].

<https://www.almatur.pl/firma.php> [dostęp 18.06.2024].

<http://www.polska1918-89.pl/pdf/harcerstwo-wobec-rzeczywistosci-prl,3978.pdf> [dostęp 18.06.2024].

<https://niezlasztuka.net/o-sztuce/ms-batory-statek-legenda-plywajace-miasto/> [dostęp 18.06.2024].

https://muzeumharcerstwa.pl/images/files/Harcerstwo_1numer/HARCERSTWO%201_2018_Czarnota_Wanda.pdf [dostęp 25.06.2024].

https://pobieralnia.czestochowa.zhp.pl/Ocalic_od_zapomnienia/Ocalic_od_zapomnienia_19.pdf [dostęp 26.06.2024].

<http://rysie230.fabersklep.pl/informacje/prawo-i-przyrzeczenie-harcerskie-na-przestrzeni-lat/> [dostęp 26.06.2024].

<https://histmag.org/Akcja-Poronin-czyli-jak-polscy-opozycjonisci-planowali-podpalenie-muzeum-Lenina-23657> [dostęp 27.06.2024].

Małgorzata Karolina Piekarska
Muzeum Niepodległości w Warszawie
ORCID: 0000-0002-6551-6839

Odpoczywaj i pracuj, czyli kolorowy świat wakacji w PRL

Kiedy byłam dzieckiem, plakaty były obecne na każdym warszawskim przystanku komunikacji miejskiej. W szarej rzeczywistości PRL stanowiły powiew kolorowego – lepszego świata. Te dotyczące wakacji były obecne w przestrzeni publicznej właściwie już od końca maja do jesieni. Zapowiadały lato i wakacje, na które przecież wszyscy czekaliśmy z utęsknieniem, a które dla studentów trwały także we wrześniu. Jednak nad tym, kto je tworzy, dziecko się nie zastanawia, choć... niektórych autorów już właśnie jako dziecko rozpoznawałam. Należał do nich m.in. Jerzy Flisak (1930-2008), który ilustrował uwielbiane przeze mnie książeczki pisane przez Mariana Orłonia, a opowiadające o Detektywie Nosku. Niemal zawsze w swoich rysunkach był bardzo dowcipny, więc i dziś nie dziwi mnie fakt, że na jego pochodzącym z 1980 roku plakacie reklamującym *Warszawskie Dni Turystyki* (Nr Inw. Pl.5243) stojący na kolumnie Król Zygmunt III Waza ma na grzbiecie plecak, szablę za paskiem, a trzymany w ręku krzyż gdzieś odstawił.

Rozpoznawałam też charakterystyczną kreskę Andrzeja Pągowskiego (ur. 1953), gdyż jego plakaty przedstawiające Beatlesów były pożądane przeze mnie oraz moje koleżanki i kolegów zakochanych w czwórce z Liverpoolu (u mnie w pokoju wisiał jego autorstwa Ringo Starr). W wielu polskich plakatach widać wpływ animowanego filmu „Żółta łódź

podwodna”, który miał premierę w 1968 roku, ale Telewizja Polska wyemitowała go na antenie dopiero w latach 80. Rysunkami stworzonymi przez niemieckiego ilustratora Heinza Edelmana (1934-2009) dla potrzeb tej słynnej animacji od końca lat 60. żył cały świat. Zaś dziś film w reżyserii George’a Dunninga (1920-1979) uchodzi za przełomowe dzieło w animacji filmowej. Odprysk wpływu rysunków Edelmana z filmu z Beatlesami widać w kilku plakatach prezentowanych na wystawie pokazującej peerelowskie wakacje. Są one obecne chociażby w pracach autorstwa wybitnego plakacisty, absolwenta Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych we Wrocławiu – Jana Sawki (1946-2012). Przed wszystkim widać je w pochodzącym z 1972 roku plakacie świnoujskiego Festiwalu FAMA (Nr Inw. Pl.2692), który przedstawia stylizowany właśnie na żółtą łódź podwodną unoszący się na falach pomarańczowy but – statek. Widać je też w dwóch plakatach z roku 1975 – *Student summer in Poland with Almatour* (Nr Inw. Pl.4458) oraz *Lato młodości* (Nr Inw. Pl.3323), gdzie fascynacja kolorem i konturami rodem z filmu w reżyserii Dunninga jest niezwykle widoczna.

Wpływy stylistyki Edelmana widać także w pochodzącej z 1969 roku pracy pt. *Szlakami Polski Ludowej Ogólnopolski Konkurs Krajoznawczo-Turystycznej* (Nr Inw. Pl.2152), której twórcą jest Marek Mosiński (1936-1998), autor przeszło 300 plakatów i zwycięzca wielu konkursów na plakat.

Również w plakacie z 1976 roku pt. *Sopockie lato* (Nr Inw. Pl.3647) autorstwa Jerzego Zabłockiego (1927-1993) – długoletniego wykładowcy Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Gdańsku – widać odprysk tego, co zaprezentował Edelman. Zabłocki namalował zespół muzyczny – jak to się wtedy mówiło – bigbitowy, grający w chmurach i obok tęczy, przypominającej tę z piosenki Beatlesów *Lucy In The Sky with Diamonds*.

Podobny motyw wykorzystał w swoim namalowanym w 1973 roku plakacie pt. *Student Vacation in Poland* (Nr Inw. Pl.3004) Andrzej Krajewski (1933-2018), który również sięgnął po motyw długowłosego młodzieńca z gitarą – klasycznego bigbitowca.

Z kolei po niemal edelmannowską tęczę sięgnął słynny karykaturzysta i ilustrator, absolwent warszawskiej ASP Antoni Chodorowski (1946-1999), tworząc w 1983 roku swój plakat pt. *Dziennikarskie Lato – '83 – Zrzeszenie Studentów Polskich* (Nr Inw. Pl.5791). Wyskakuje ona z pióra, którym pisze jakiś „młody i gniewny”, jak widać na rysunku, przyszły dziennikarz, oczywiście członek ZSP.

Ducha uchodzących za psychodeliczne rysunków Edelmanna z pewnością widać również w plakatach Danuty Cesarskiej (ur. 1942), z których jeden z 1976 roku wpisuje się w peerełowski trend do głośnej walki z alkoholizmem i zachęty do czytania, gdyż zatytułowany jest *WYPOCZYWAJ BEZ ALKOHOLU* (Nr Inw. Pl.8143), a przedstawia dziewczynę czytającą książkę. A drugi, z 1983 roku, dotyczy wakacji studenckich i nosi tytuł *Student Summer in Poland* (Nr Inw. Pl.5883). Widać na nim ni to powietrzny statek-zeppelin, ni to samochód, przypominający rybę pojazd, który również przywodzi na myśl łódź z filmu z piosenkami Beatlesów. Cesarska, która przez lata była redaktorem graficznym w Wydawnictwach Harcerskich, to absolwentka warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych, gdzie w 1966 roku obroniła dyplom na wydziale grafiki pod kierunkiem wybitnego plakacisty Henryka Tomaszewskiego (1914-2005), którego uczniem był również Andrzej Krajewski. To właśnie Henryk Tomaszewski wraz z Józefem Mroszczakiem (1910-1975) uchodzą za twórców polskiej szkoły plakatu. I, choć nie ma ich prac na wystawie, to są obecni duchem, gdyż ich ideę plakatu reprezentują zarówno koledzy, jak i uczniowie.

Najstarszy plakat, pochodzący jeszcze z czasów stalinowskich, zatytułowany jest *22 lipca. Dzień Konstytucji. Dzień Radości!* (Nr Inw. Pl.653). Autorem jest Tadeusz Gronowski (1894-1990) uchodzący za pioniera nowoczesnego polskiego plakatu. Artysta swój pierwszy plakat zatytułowany *Wielka Zabawa Kostjumowa* stworzył w 1917 roku, będąc jeszcze studentem Politechniki. Ten wakacyjny pochodzi z 1952 roku, a namalowany przez niego taniec wśród fajerwerków na Placu Konstytucji w Warszawie, choć stworzony został zgodnie z duchem socrealizmu, gdyż przedstawia młodego robotnika (być może z organizacji Służba Polsce)

ruszającego w tan z dziewczyną w stroju ludowym, to jednak barwy, liternictwo i seledynowy kolor budynków Marszałkowskiej Dzielnicy Mieszkaniowej zwiastują powiew czegoś nowego.

Koresponduje z tym pochodzący z 1954 roku plakat zatytułowany *Święto pieśni i tańca* (Nr Inw. Pl.3243) dotyczący Święta 22 lipca, a stworzony przez dwóch artystów związanych z Białymstokiem – Tadeusza Bołozę (1910-1992) oraz Włodzimierza Wasilewicza (1909-1967). Praca przedstawia parę w ludowym stroju nadbużańskim tańczącą koło kłosów zbóż. Napis „Święto pieśni i tańca” znajduje się na ludowej wyszywance charakterystycznej dla regionu podlaskiego. Jednak ta praca, choć młodsza od plakatu Gronowskiego, nie ma w sobie tej świeżości i nowoczesności. Być może dlatego, że powstała na tzw. ścianie wschodniej, która w tamtym czasie była mocno zacofana w stosunku do Polski centralnej.

W podobnej stylistyce jest pochodzący również z 1954 roku plakat autorstwa ucznia Wojciecha Kossaka – Józefa Korolkiewicza (1902-1988) pt. *Z wspólnej pracy wyższe plony!* (Nr Inw. Pl.327). Artysta wykorzystał kontrast zboża i nieba kładąc nacisk na zboże, jako najważniejszy element kompozycji – prezentowane zarówno w postaci pola, jak i snopków związanych przez kobiety i pokazywanych przez jedną z nich.

Na ludowość i kolor postawili twórcy dwóch plakatów pochodzących z 1956 roku i namawiających do odwiedzenia Polski. Rita Walter-Łomnicka (1932-2012), absolwentka krakowskiej ASP, w pracy *Odwiedź Polskę* (Nr Inw. Pl.797) przedstawiła wpisaną w mapę Polski parę w stroju ludowym, a Henryk Jerzy Chmielewski (1923-2021), słynny autor komiksów o Tytusie Romku i A'Tomku, czyli Papcio Chmiel, w plakacie *Besucht Polen* (Nr Inw. Pl.8609) postawił na barwnego lajkonika.

Z kolei o przeszło trzydzieści lat, a więc o całe pokolenie młodszy od wspomnianego już Gronowskiego jest Waldemar Świerzy (1931-2013), który postawił na nowoczesność i niemal oszczędną monochromatyczność. Jego pochodzący z 1953 roku namalowany w błękitach plakat *Dni morza* (Nr Inw. Pl.847) czerwonym akcentem łódki pokazuje co jest w tych

dniach morza najważniejsze. Dziś byłaby to przyroda. Wtedy mieliśmy jeszcze do czynienia z kładzeniem nacisku na człowieka, który ujarzmił naturę, czyli w tym przypadku morskie fale. Plakat nosi zresztą podtytuł „Rozwijamy szkolenie i sporty wodne w służbie pokoju i obronności”. Nie jest to plakat w dzisiejszym rozumieniu reklamowy. Raczej miał informować i uczyć, że człowiek jest panem także morza.

Z kolei pochodzący z 1958 roku plakat *22 lipca – święto w każdym polskim domu* (Nr Inw. Pl.425), którego autorem jest Roman Cieślewicz (1930-1996), obfituje w kwiaty i gołąbka pokoju, jakby autor chciał powiedzieć, że lato to czas odpoczynku i świętowania, ale walka o pokój jest czymś, od czego nie odpoczywamy, co trwa. Cieślewicz – absolwent krakowskiej ASP, a prywatnie mąż Aliny Szapocznikow (1926-1973) – od 1963 roku mieszkał za granicą. Dlatego po tej dacie brak jest plakatów wakacyjnych jego autorstwa. Namalowany sześć lat później na ten sam temat afisz *22 lipca* (Nr Inw. Pl.543), który zaprojektował późniejszy profesor warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych Maciej Urbaniec (1925-2004) jest już przykładem poetyki, w której najważniejsze są kwiaty, i to oczywiście polne, z makiem na czele, stanowiące symbol Polski.

Artyści często stawiali w swojej plakatowej sztuce na podkreślanie nowoczesności. Zwłaszcza, gdy rzecz dotyczyła promowania Polski w świecie, a taki cel miał plakat pt. *Polish Ocean Lines* (Nr Inw. Pl.5076), którego autorem jest absolwent krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych i asystent Henryka Tomaszewskiego Tadeusz Jodłowski (1925-2015). Plakat informuje o tym, że polskie linie oceaniczne obsługują 200 portów na całym świecie. Nic więc dziwnego, że kompozycja przedstawia statek przemierzający bezkres oceanu i bohatercko pruwający fale.

Tworząc plakaty, zachęcające do odwiedzenia naszego kraju, artyści często sięgali po motywy rozpoznawalne dla szeroko pojmowanego świata kultury i nauki. Na przykład pochodzący z 1971 roku plakat *Viens en Pologne. Almatour* (Nr Inw. Pl.2620) autorstwa wykładowcy Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Gdańsku Witolda Janowskiego (1926-2006)

reklamuje Polskę namalowanym schematycznie, z potraktowanym oszczędnie użyciem zaledwie czterech kolorów, wizerunkiem Mikołaja Kopernika na tle wieży zegarowej.

Najczęstszym motywem powtarzającym się na wakacyjnych plakatach jest przyroda. Jest ona obecna na pochodzącym z 1977 roku plakacie pt. *Studentensommer in Polen mit Almatur* (Nr Inw. Pl.3952), którego autorem jest uczeń Tadeusza Kulisiewicza (1899-1988) – Hubert Hilsher (1924-1999). Artysta przedstawił wpisany w profil człowieka – potencjalnego studenta odpoczywającego w Polsce – krajobraz z kwiatami na pierwszym planie.

Przyroda w postaci drzewa, którego dziupla jest jednocześnie oknem na świat, widnieje na pochodzącym z 1986 roku plakacie reklamującym *Harctur. Biuro Usług Turystycznych ZHP* (Nr Inw. Pl.6472). Jego autorem jest absolwent warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych znany nie tylko z plakatów, ale i z projektowania okładek płyt – Włodzimierz Terechowicz (1933-2021). Jego dziupla-okno, na parapecie którego widać przybory szkolne, pokazuje różne formy letniej aktywności, a więc jazdę na rowerze, grę w piłkę oraz pływanie żaglówką.

To, co na parapecie dziupli-okna z plakatu Terechowicza jest dodatkiem do głównej ilustracji, jest tematem pochodzącego z 1979 roku plakatu autorstwa Krystyny Piotrowskiej (ur. 1949) reklamującym *Studenckie Lato. Poznań. SZSP* (Nr Inw. Pl.5617). Artystka – absolwentka Państwowej Wyższej Szkoły Sztuk Plastycznych w Poznaniu – namalowała przybory szkolne leżące na plaży, przypominając, że dla niektórych studentów wakacje to czas uczenia się do powtórki egzaminów zdawanych zazwyczaj we wrześniu. Mamy więc tu do czynienia z naturą w postaci piasku i morza, zdominowaną przez studenckie obowiązki.

Podobnie obecna jest przyroda na plakacie nieznanego autorstwa zatytułowanym *Lato '83* (Nr Inw. Pl.5789) reklamującym ZSP, czyli Zrzeszenie Studentów Polskich. Tu również widać tu różne aktywności studentów od opalania się i pływania pontonem – nota bene przypominającym trochę żółtą łódź podwodna, a więc duch Edelmanna unosi się i tutaj – poprzez grę w piłkę oraz piesze wędrówki.

Po podobny motyw sięgnął również wspomniany już Andrzej Pągowski w mającym podtytuł „aktywna praca aktywny wypoczynek” plakacie reklamującym Związek Socjalistycznej Młodzieży Polskiej zatytułowanym *Lato 79* (Nr Inw. Pl.4852). Artysta namalował twarz młodej dziewczyny, a loki jej włosów tworzą tło do scen z letnimi sportami: pływaniem, także kajakiem i żaglówką, oraz grą w siatkówkę.

Także i na namalowanym w 1975 roku plakacie pt. *Wakacje z książką* (Nr Inw. Pl.3480), którego autorem jest wykładowca Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie Lech Majewski (ur. 1947) widzimy przyrodę. Tu również artysta skumulował na jednym rysunku wszystkie formy letniej aktywności od opalania się poprzez pływanie kajakiem, łowienie ryb, zbieranie grzybów i piesze wędrówki, nad którymi to aktywnościami góruje głowa zanurzona w lekturze niebieskiej książki. To w błękit okładki przechodzi błękit nieba nad krajobrazem. Plakat namawia do czytelnictwa. Był to dość popularny motyw. Do czytania w okresie PRL zachęcała nie tylko tworzona w latach 1971-1980 czechosłowacka dobranocka *Chłopiec z plakatu*, którego slogan głosił, że „za każdy dobry stopień książka”, ale też wiersz Konstantego Ildefonsa Gałczyńskiego pt. *Piosenka o książce*, który w pierwszej zwrotce pisał:

*Chcemy książki, co w życiu pomaga,
bohaterów wesółych jak słońce,
takiej, żeby ją brać do plecaka
na wycieczkę nad morze szumiące.*

Czytanie w czasie wakacji reklamuje też pochodzący z 1978 roku plakat nieznanego autora zatytułowany *Studenckie Lato '78* (Nr Inw. Pl.5625), przedstawiający stos książek tworzący walizkę spiętą paskiem, z której wystają kłosa traw, koniczyny i motyle. Zresztą sprzęt turystyczny również jest częstym motywem, powtarzającym się na wakacyjnych plakatach z okresu PRL. Obecny jest np. na pochodzącym z 1981 roku plakacie nieznanego autora zaty-

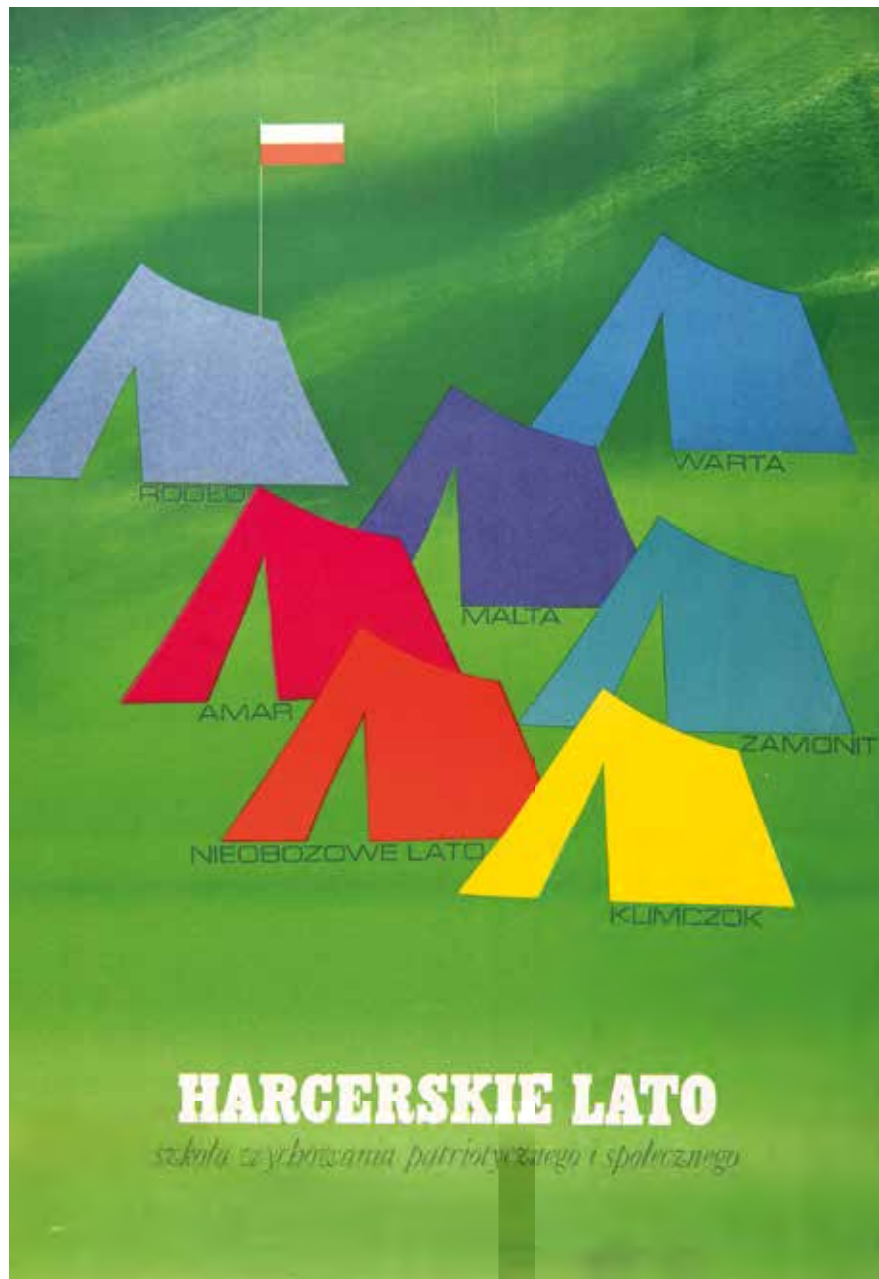
tułowanym *Wakacje na własny rachunek* (Nr Inw. Pl.5467), reklamującym Ochotnicze Hufce Pracy, gdyż przedstawia on plecak ze znaczkiem OHP, do którego mrówki przynoszą złotówki. Również plecak jest obecny na pochodzącym z 1985 roku i reklamującym Almatour plakacie pt. *Student's summer in Poland* (Nr Inw. Pl.6428), którego autorem jest Janusz Stanny (1932-2014). Wybitny ilustrator – autor rysunków m.in. do *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza czy *Bajek* Lafontaine'a – namalował studenta uginającego się pod ciężarem plecaka, który mieści wszystko, bo nawet wielkiego misia i koc w kratkę. Z boku plecaka „dynda” przytroczony czajnik.

Prezentowane na wystawie plakaty pochodzące ze zbiorów Muzeum Niepodległości prowadzą nas nie tylko przez historię peerelowskich urlopów planowanych odgórnie, ale przede wszystkim przez historię polskiego plakatu. Tę ostatnią opowieść snują plakaty namalowane na tak ważny temat, jakim są wakacje. Ważnym dlatego, że każdy lubi odpoczywać, każdy na urlop czeka, choć każdy ma inne preferencje co do czasu, formy i miejsca, w którym odpoczywa. Plakaty z epoki PRL swoimi barwami sugerują, że był to kolorowy czas. Pamiętać jednak należy, że historia – przypominając wydarzenia z czerwca 1976 w Radomiu, Ursusie i Płocku lub z sierpnia 1980 na wybrzeżu – mówi nam wszystkim przecież coś innego.

Katalog

1. Stanisław Rozwadowski,
*Zdobytaj odznakę turystyki
pieszej*, Nr Inw. Pl.226

2. Autor nieznan, *Harcerskie lato*,
Nr Inw. Pl.1904

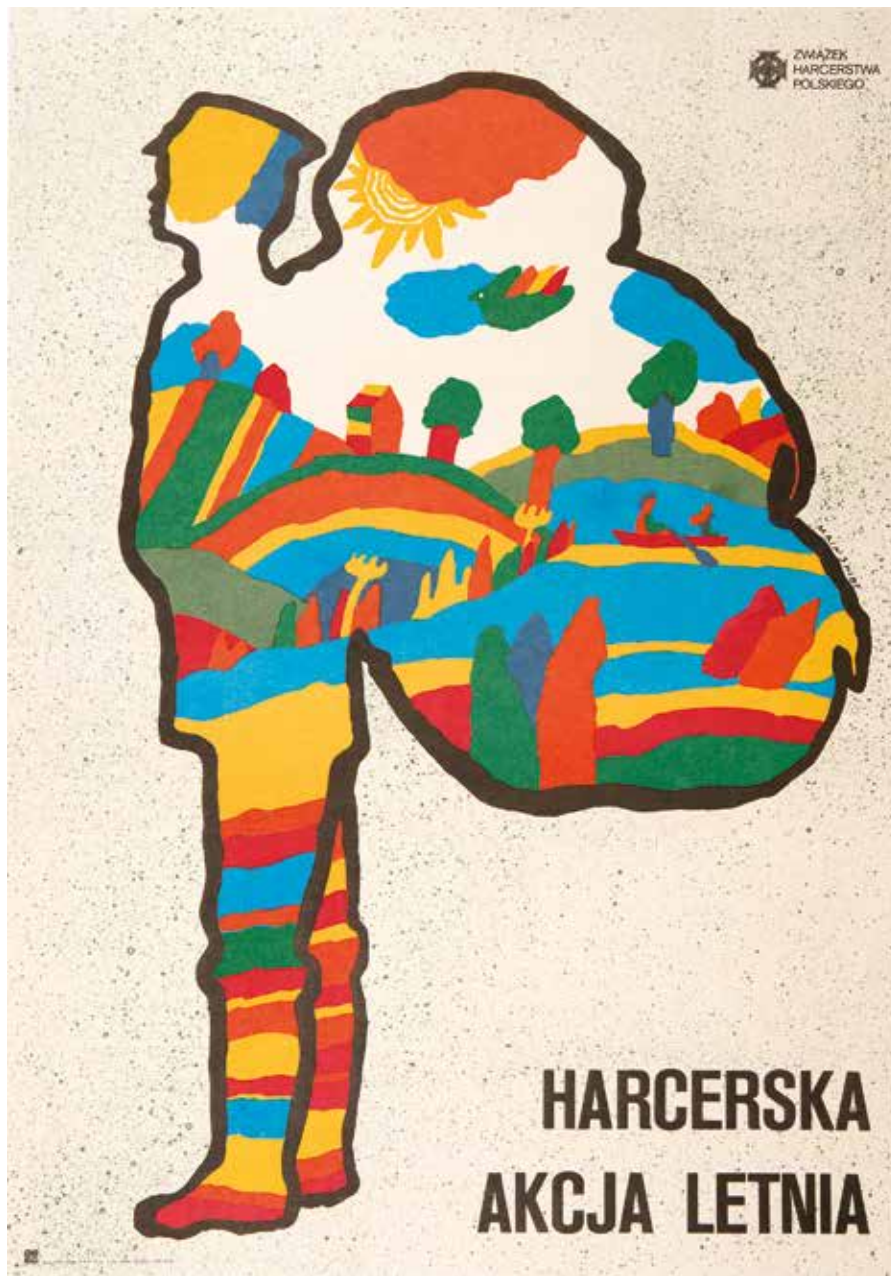
3. Jan Kotarbiński,
*Bieszczady 40 Harcerska
Operacja*, Nr Inw. Pl.3593/1

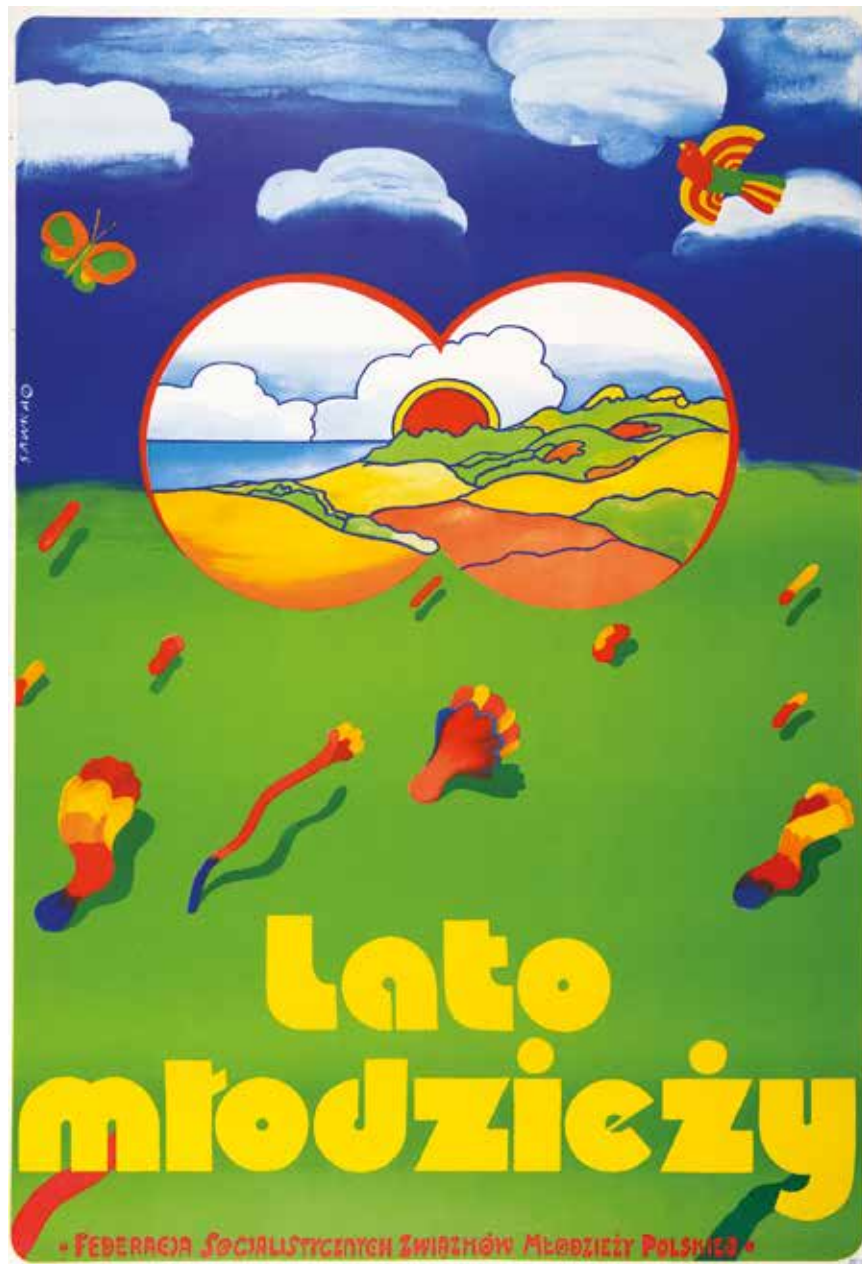
4. Jan Kotarbiński,
*Harcerska Operacja
Bieszczady*,
Nr Inw. Pl.3970

5. Olo Chrabonszcz, *Operacja
1001 – Frombork*,
Nr Inw. Pl.4062

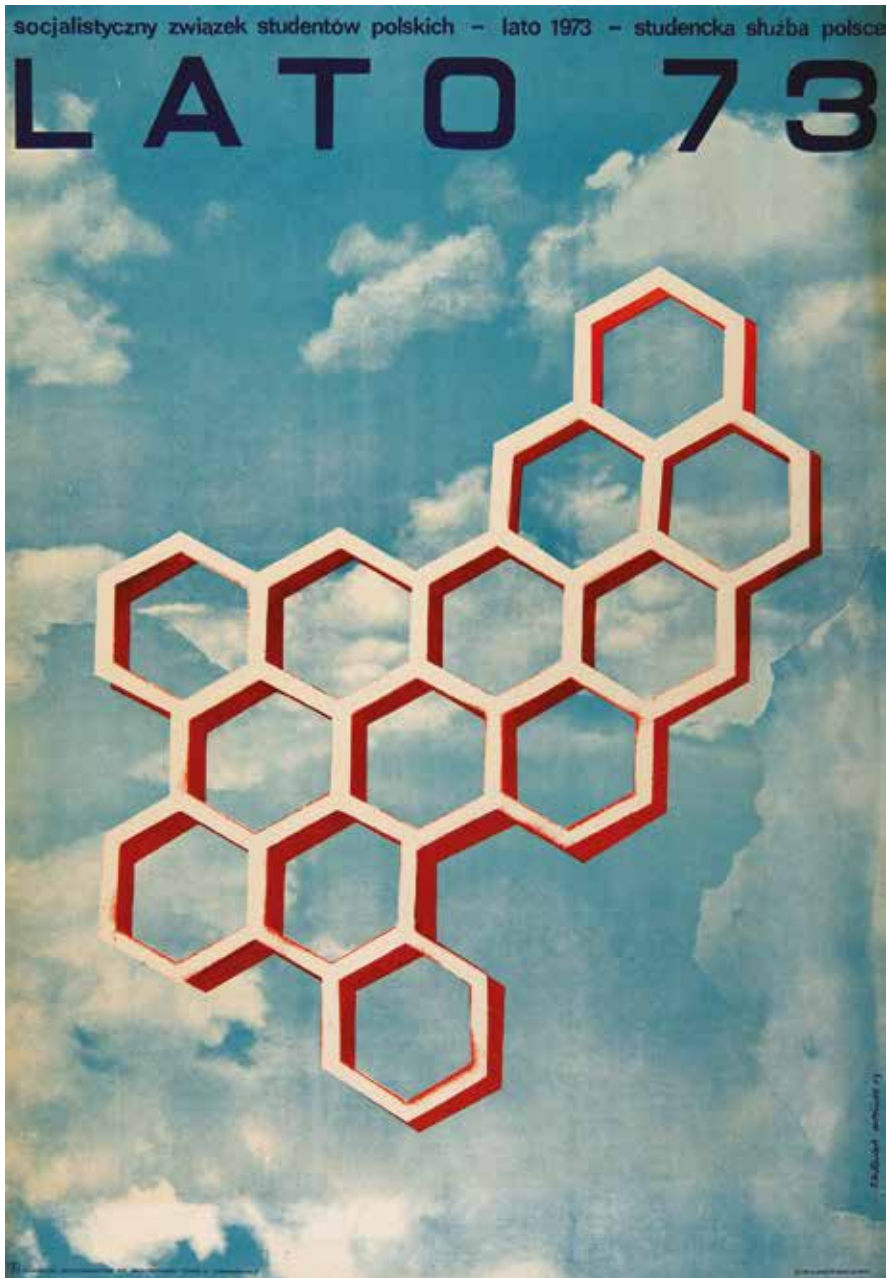
6. Marek Maiński,
Harcerska Akcja Letnia,
Nr Inw. Pl.6948

7. Jan Sawka, *Lato młodzieży*,
Nr Inw. PL.3323

8. Z. Pruchnicka,
Łódzkie lato ZMS 1968,
Nr Inw. Pl.1973

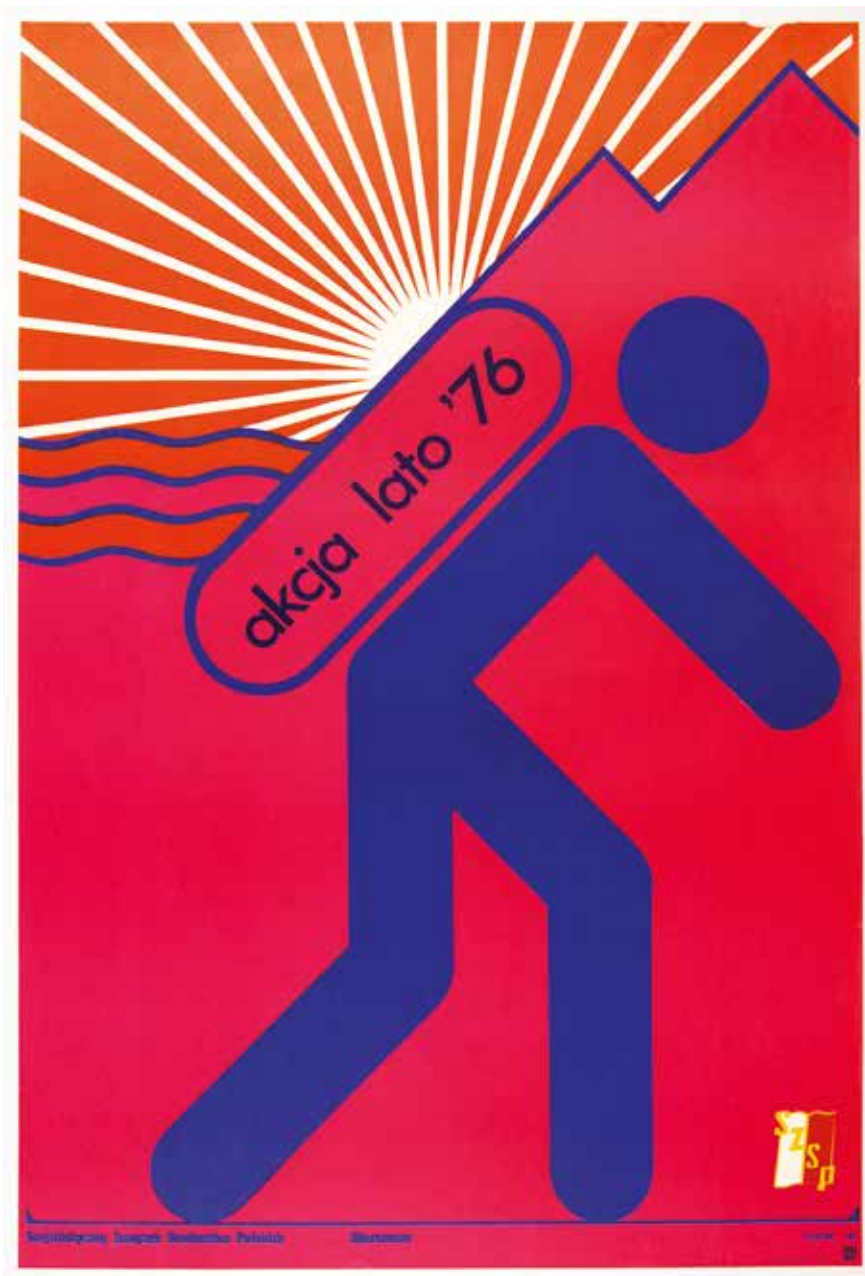

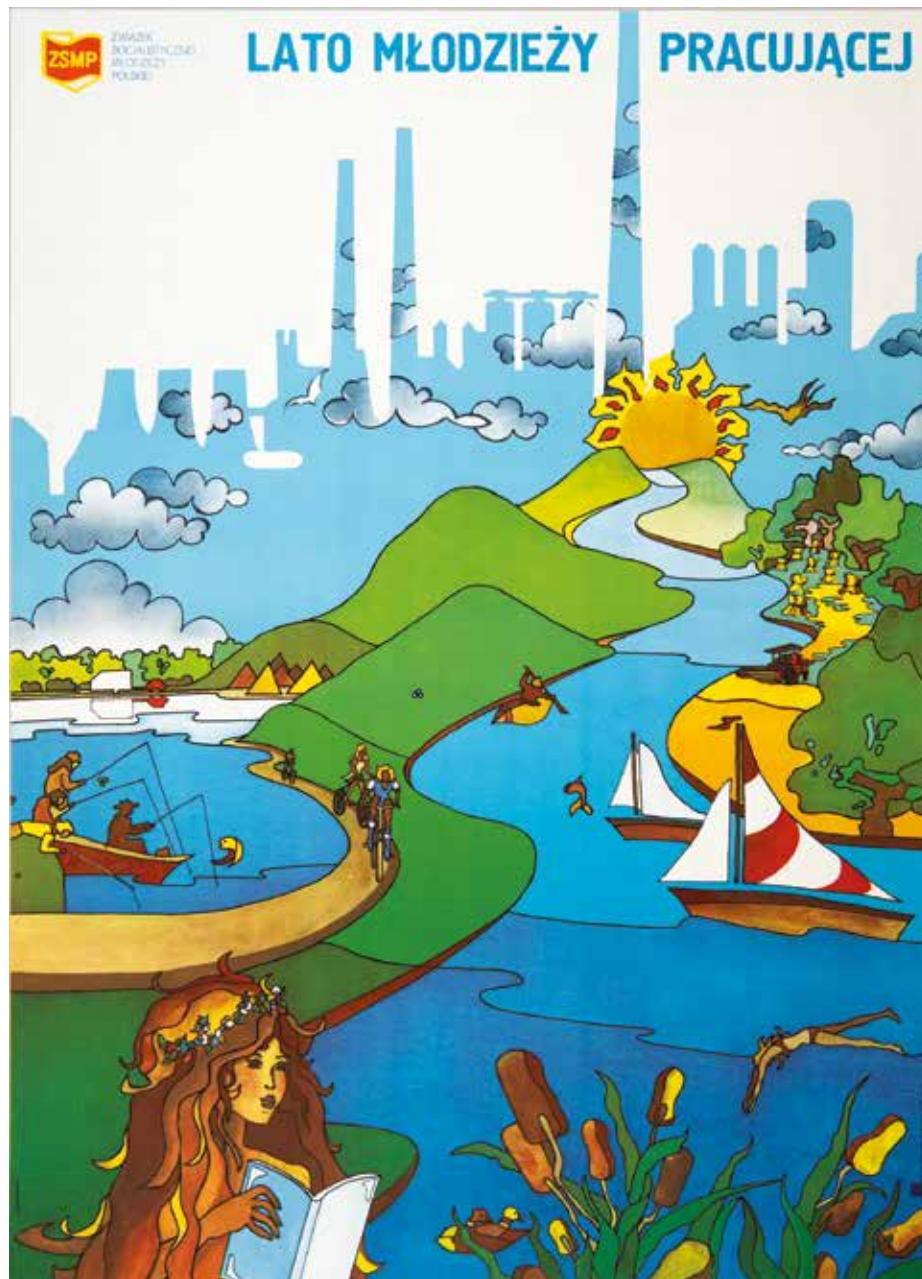
9. Izabela Gustowska, Wojciech Müller, *Studencka Służba Polsce. Lato 1973*, Nr Inw. Pl.2969

10. Mieczysław Żubrowski,
Lato 75,
Nr Inw. Pl.6037

11. Jerzy Orlik, *Akcja lato '76*,
Nr Inw. PL.3675

12. Joanna Biegiewicz,
Lato młodzieży pracującej,
Nr Inw. Pl.4074

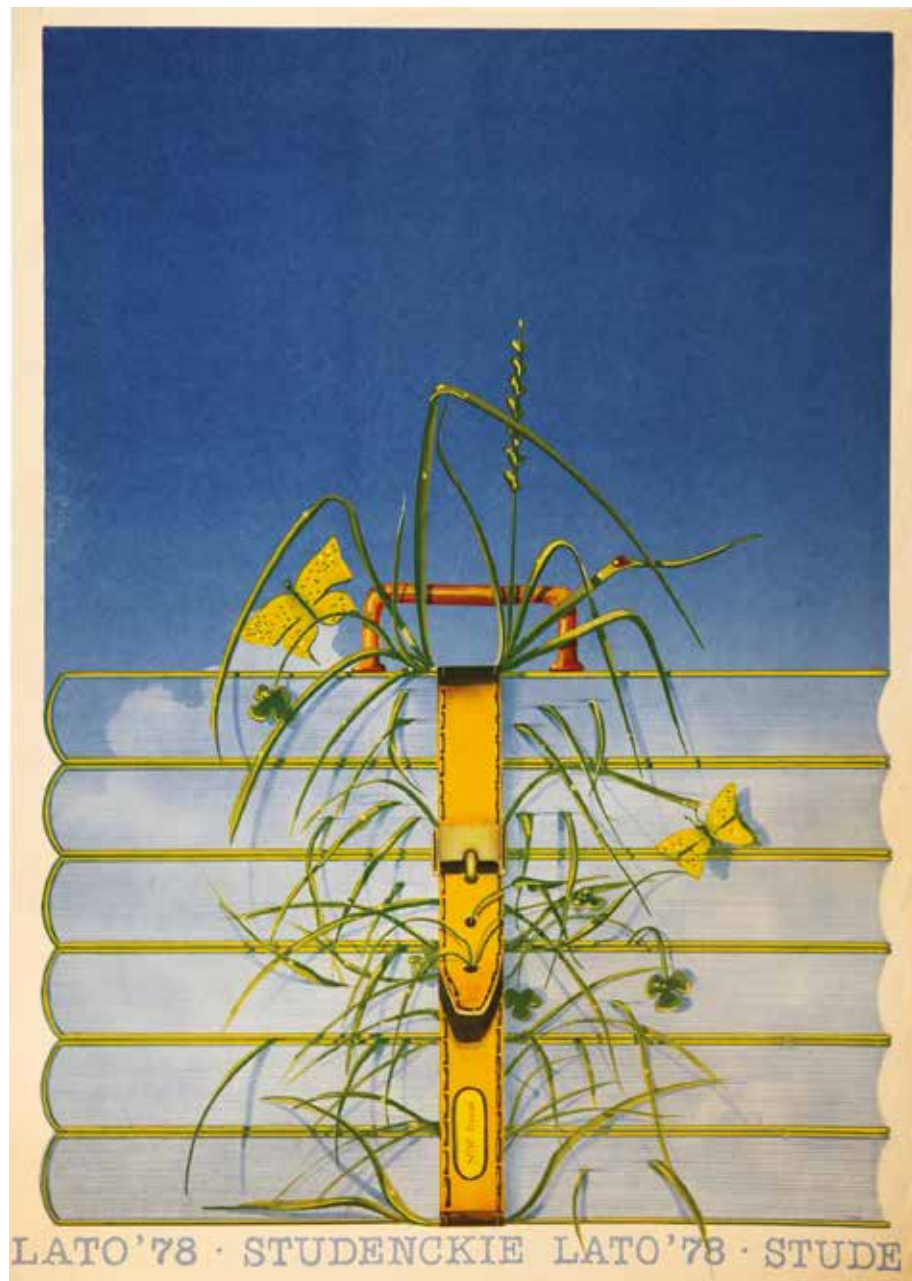
13. Autor nieznanym,
Lato Naukowe SZSP. Gliwice 76,
Nr Inw. Pl.4437

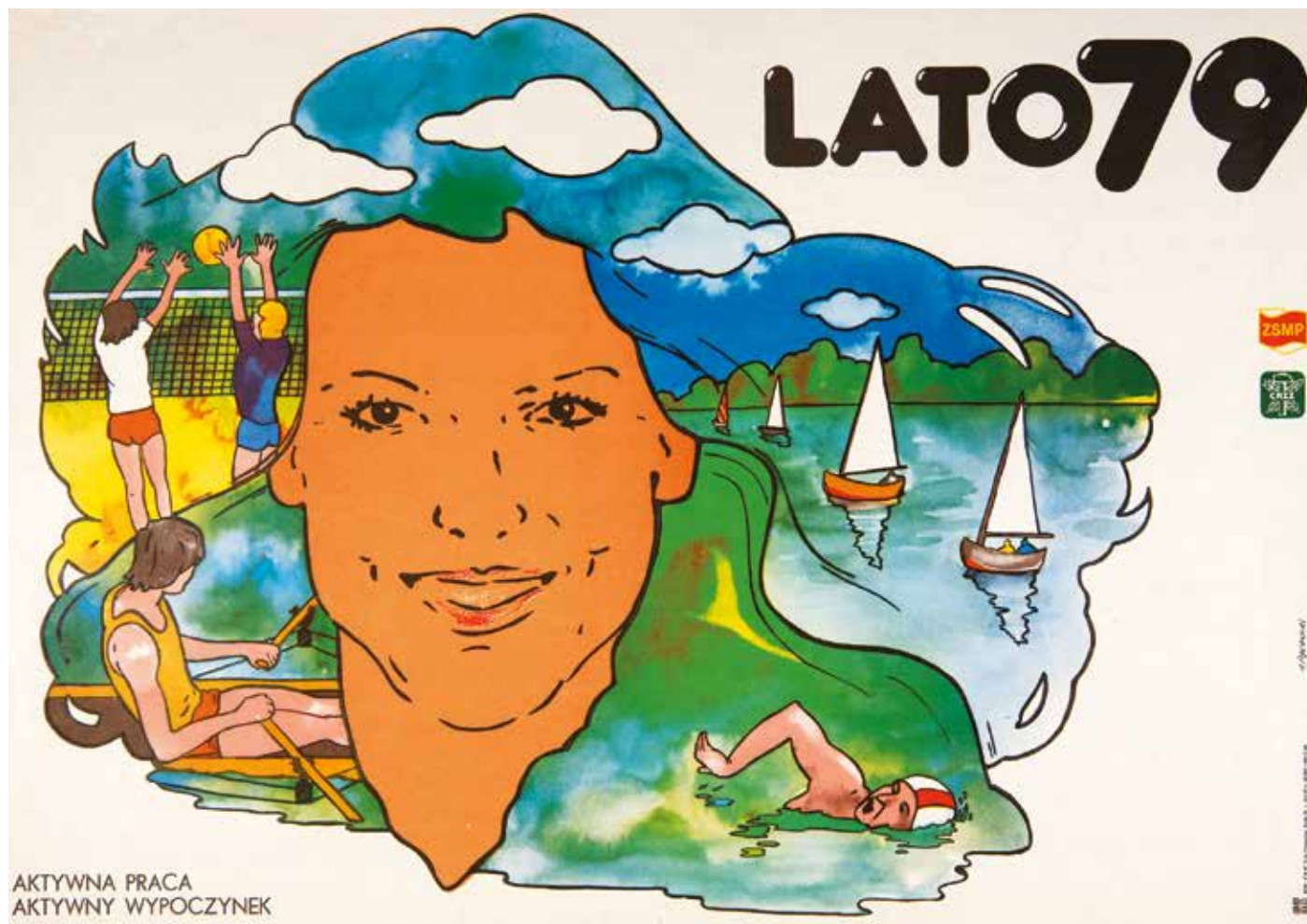

14. Józef Skoczyński, *Lato 77*
SZSP Politechnika Kraków,
Nr Inw. Pl.4410

15. Autor nieznany,
Studenckie Lato'78,
Nr Inw. Pl.5625

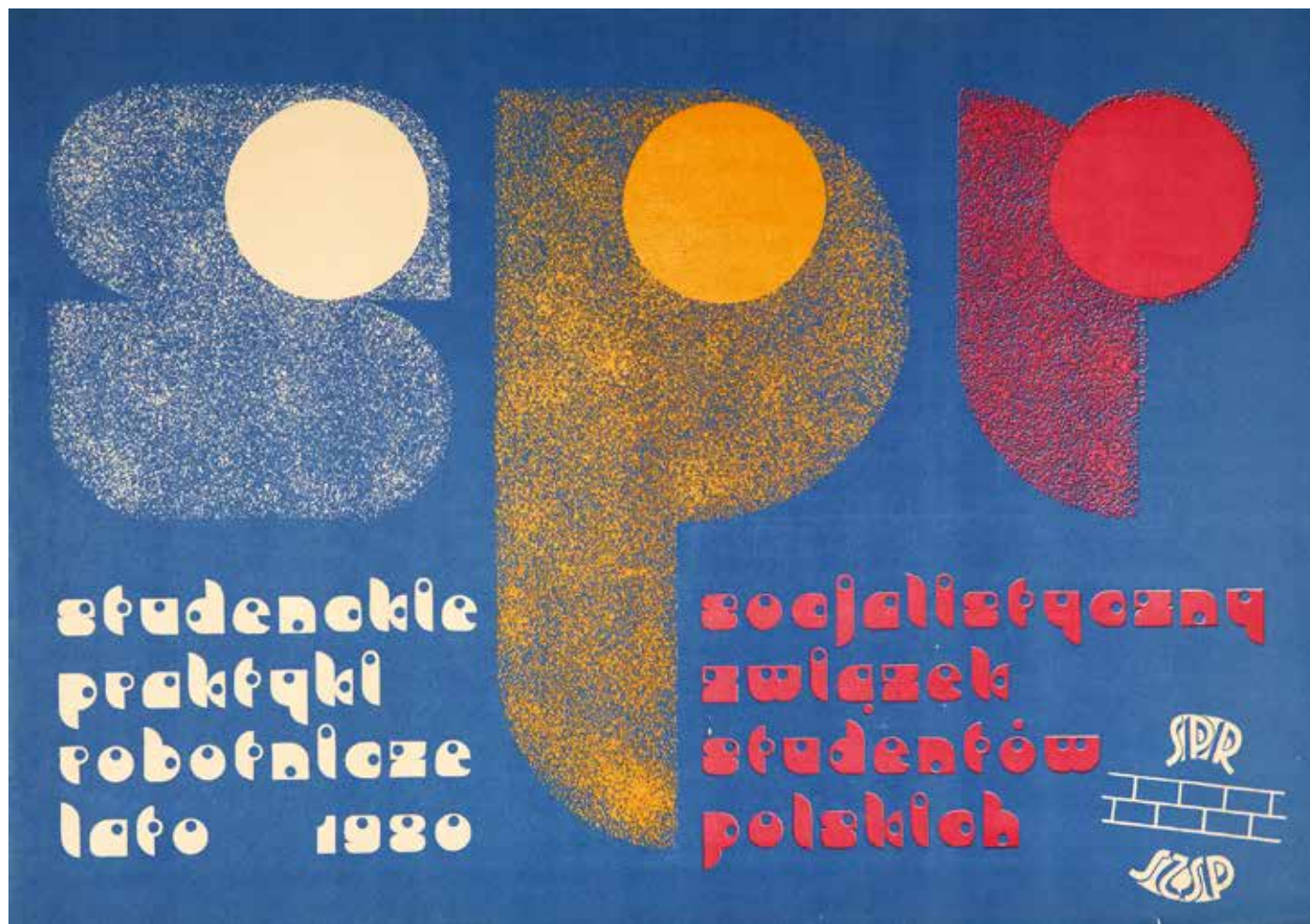

16. Andrzej Pągowski, *Lato 79*,
Nr Inw. Pl.4852

17. Jacek Zaborski, *Akcja Lato '80* SZMP,
Nr Inw. Pl.5610

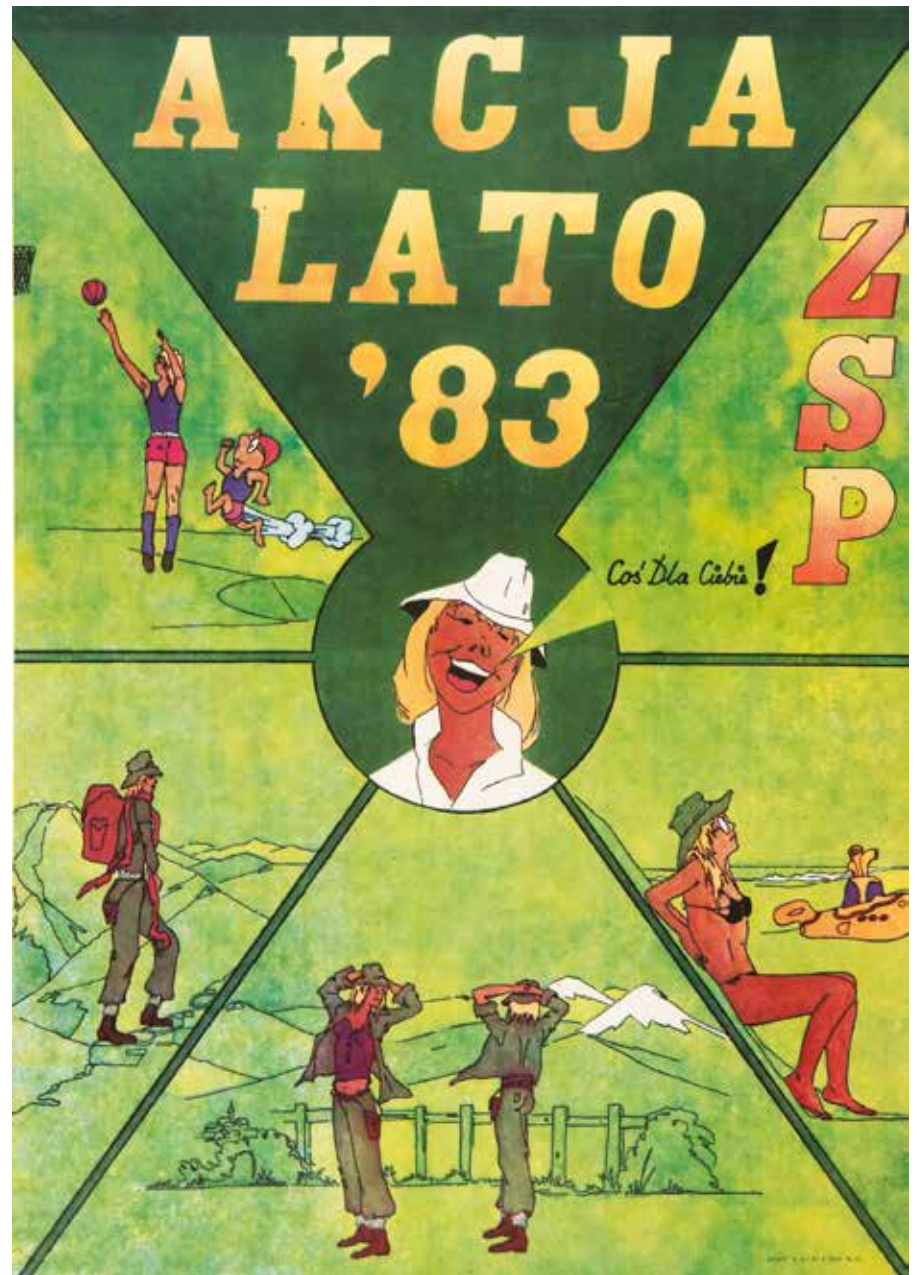
18. Autor nieznany, *Studenckie praktyki robotnicze. Lato 1980*,
Nr Inw. Pl.5793

19. Krystyna Piotrowska,
Studenckie lato. Poznań.
SZSP, Nr Inw. Pl.5617

20. Marek Atkonis, *Lato '81*,
Nr Inw. Pl.5786

21. Autor nieznany, *Akcja Lato'83*,
Nr Inw. Pl.5789

KOMISJA INFORMACJI RADY NACZELNEJ ZSP

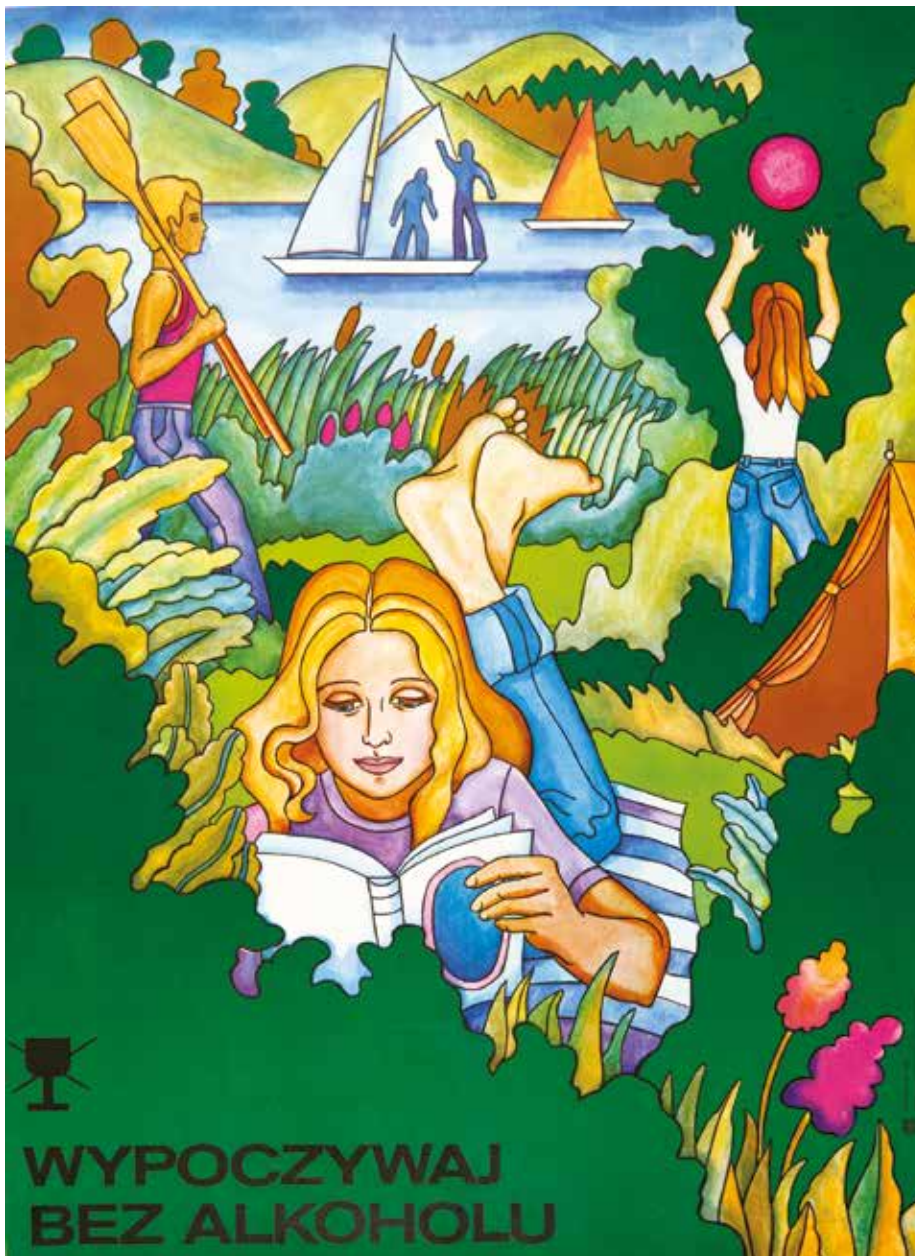
Dziennikarskie lato – '83 w Zrzeszeniu Studentów Polskich

	LIPIEC	SIERPIEŃ	WRZESIEŃ
P	4 11 18 25	P 1 8 15 22 29	P 5 12 19 26
W	5 12 19 26	W 2 9 16 23 30	W 6 13 20 27
Ś	6 13 20 27	Ś 3 10 17 24 31	Ś 7 14 21 28
C	7 14 21 28	C 4 11 18 25	C 1 8 15 22 29
P	1 8 15 22 29	P 5 12 19 26	P 2 9 16 23 30
S	2 9 16 23 30	S 6 13 20 27	S 3 10 17 24
N	3 10 17 24 31	N 7 14 21 28	N 4 11 18 25

22. Antoni Chodorowski,
Dziennikarskie Lato – '83,
Nr Inw. Pl.5791

23. Danuta Cesarska,
*Wypoczywaj bez
alkoholu,*
Nr Inw. Pl.8143

24. Helena Majewska,
*Szlakami 1000-lecia
Państwa Polskiego,*
Nr Inw. Pl.1666

SZLAKAMI POLSKI LUDOWEJ

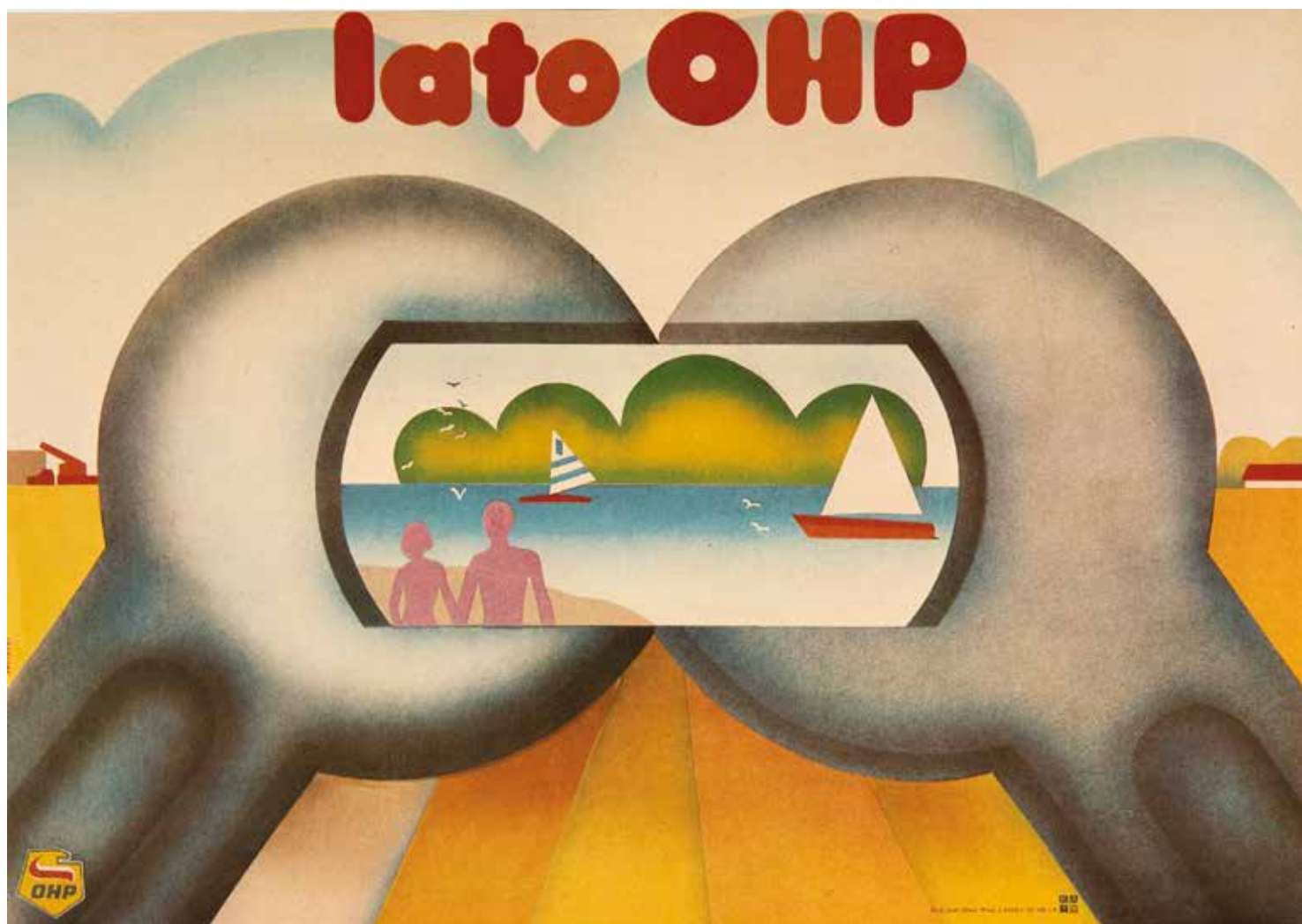
OGÓLNOPOLSKI
KONKURS
KRAJOZNAWCZO-TURYSTYCZNY

25. Marek Mosiński,
Szlakami Polski Ludowej.
Ogólnopolski Konkurs
Krajoznawczo-Turystyczny,
Nr Inw. Pl.2152

26. Marek [?] Mann, *Harcerski rajd szlakiem Lenina. Poronin*, Nr Inw. Pl.2344

27. Jarosław Jasiński, *Lato OHP*,
Nr Inw. Pl.6190

28. Krzysztof Jakubowski,
Gdańskie Lato OHP,
Nr Inw. Pl.4822

WAKACJE NA WŁASNY RACHUNEK

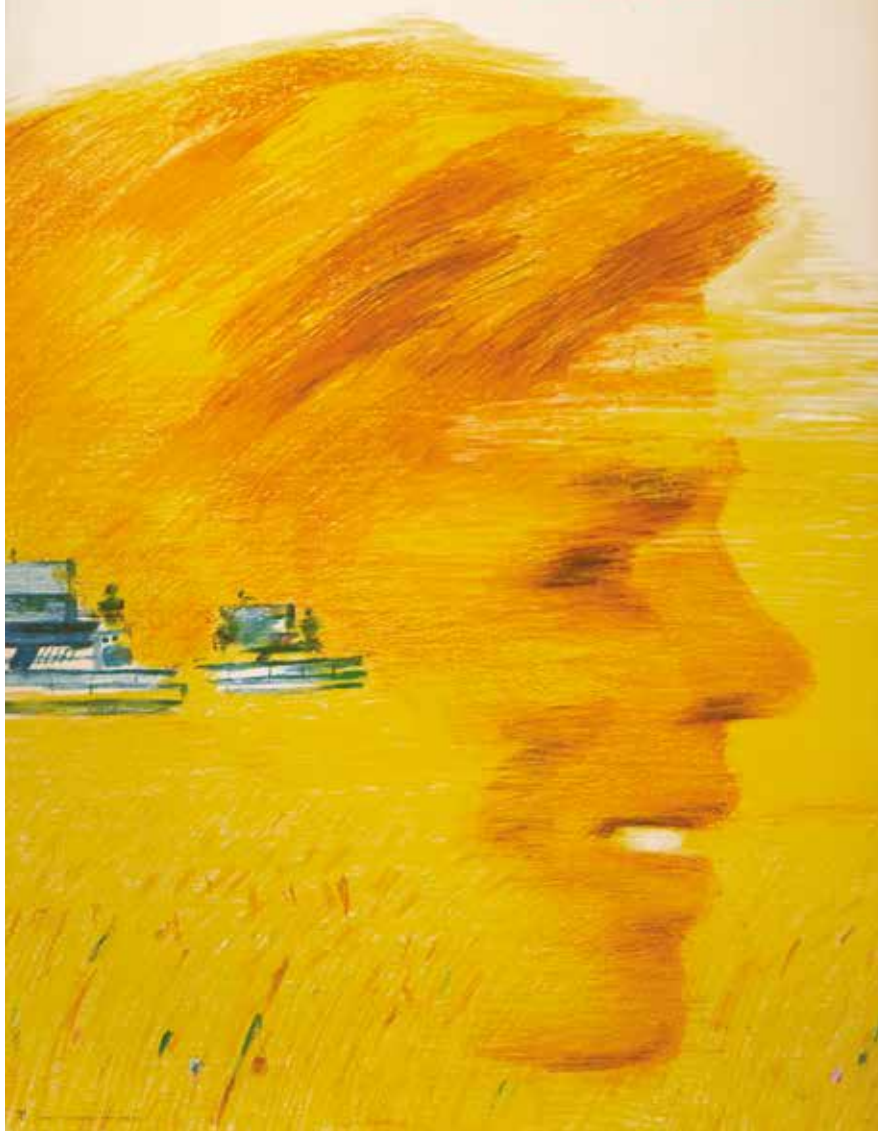

29. Autor nieznany,
Wakacje na własny rachunek,
Nr Inw. Pl.5467

30. Bogusław Lustyk, *Ojczyźnie – wsi – sobie poprzez terenowe Ochotnicze Hufce Pracy*,
Nr Inw. Pl.3080

PRZYJEMNIE BYĆ POŻYTECZNYM
jedź na wakacje z **OHP**
Informacje uzyskasz
w szkolnych lub uczelnianych
zarządach kół ZMS i ZMW

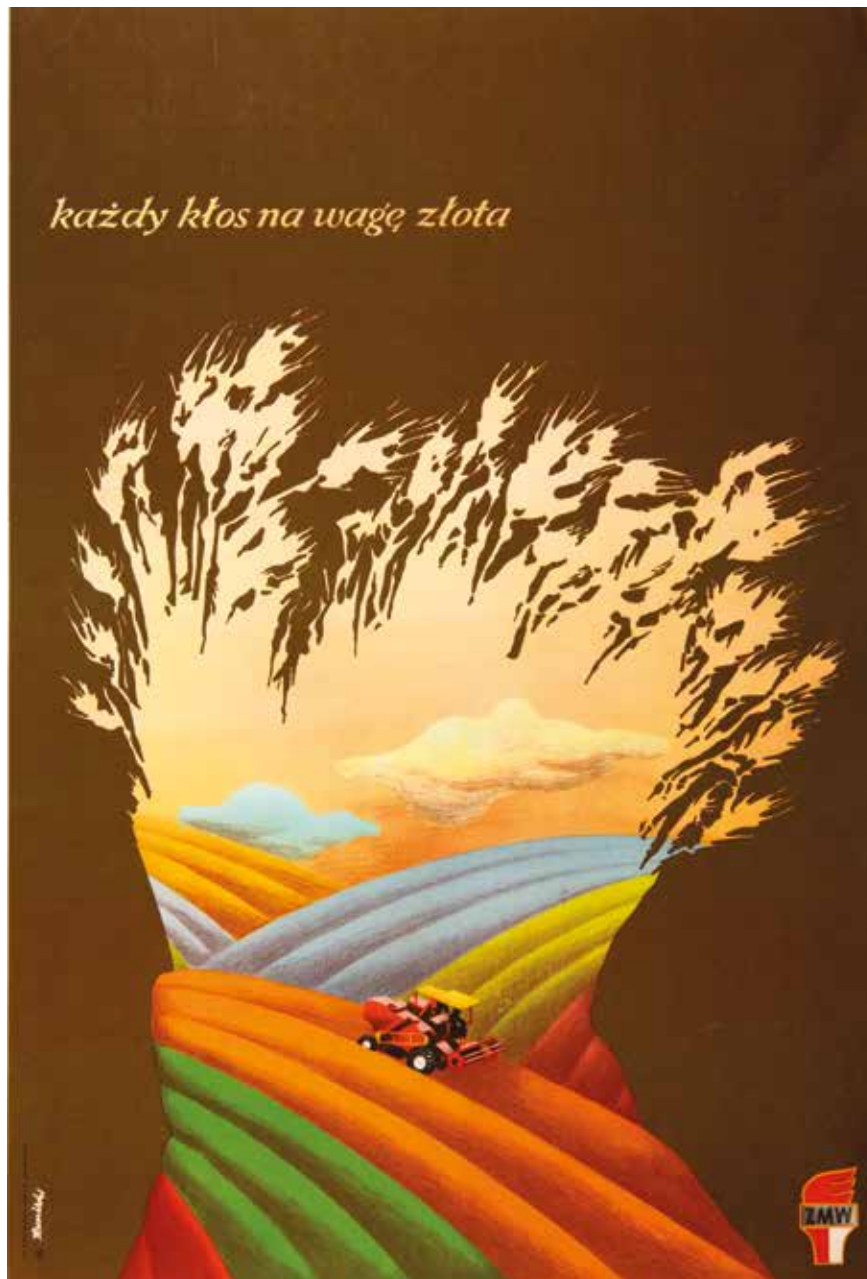

31. Bogusław Lustyk,
*Przyjemnie być
pożytecznym, jedź na
wakacje z OHP,*
Nr Inw. Pl.2806

32. Józef Korolkiewicz,
Z wspólnej pracy wyższe plony!,
Nr Inw. Pl.327

każdy kłos na wagę złota

33. Tomasz Rumiński,
Każdy kłos na wagę złota,
Nr Inw. Pl.2800

34. Tadeusz Bołoz, Włodzimierz
Wasilewicz, *Święto pieśni i tańca*.
Białystok 22 lipca 1954,
Nr Inw. Pl.3243

35. Tadeusz Gronowski, 22 lipca. Dzień Konstytucji. Dzień Radości!,
Nr Inw. Pl.653/1

36. Maciej Urbaniec, *22 lipca*,
Nr Inw. Pl.543

37. Roman Cieślewicz,
22 lipca – święto w każdym polskim domu,
Nr Inw. Pl.425/1

38. Włodzimierz Terechowicz,
Święto Ludowe 1976,
Nr Inw. Pl. 3703

39. Waldemar Świerzy, *Dni Morza*,
Nr Inw. Pl.847

40. Lech Majewski, *Wakacje z książką*,
Nr Inw. Pl.3480

...ze sprzętem
turystycznym
w świat !

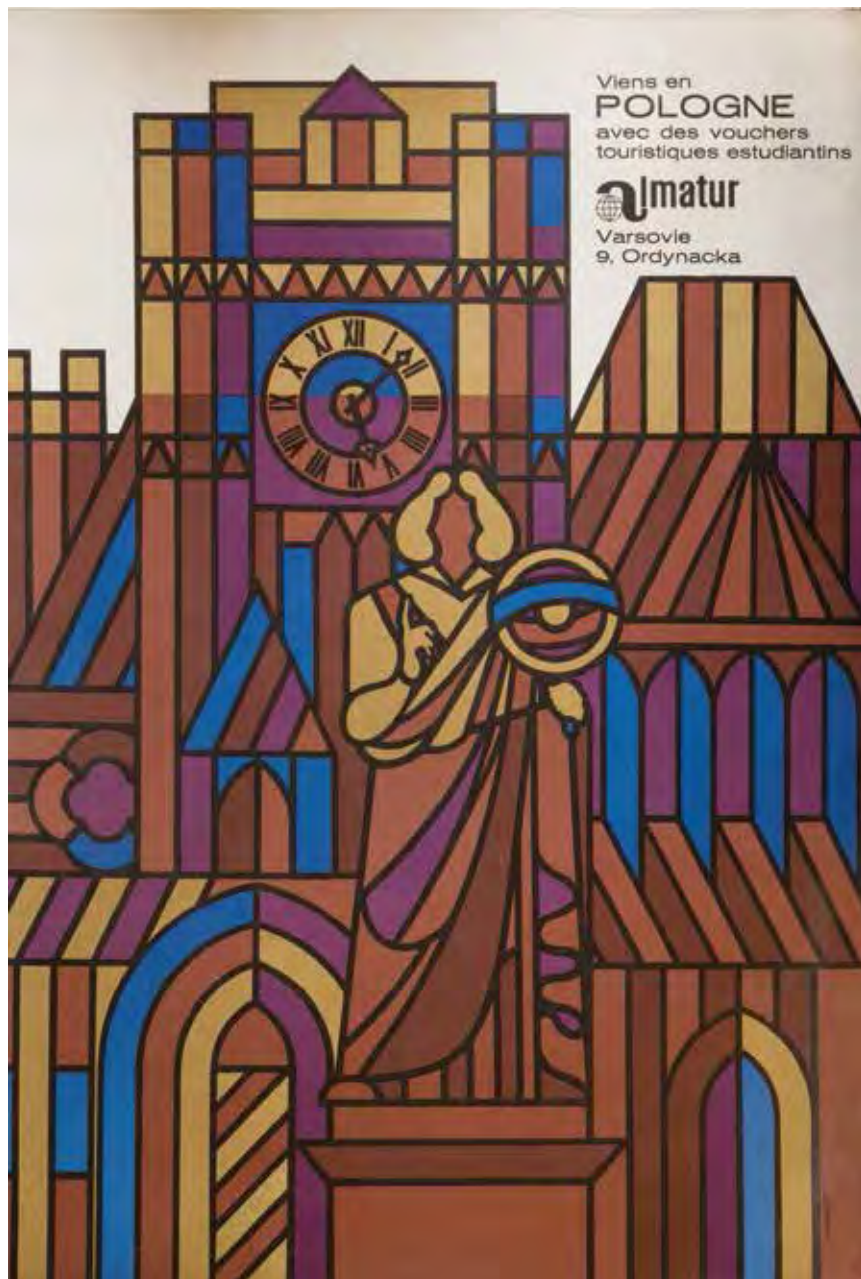
41. Eugeniusz Rzeżucha,
*Ze sprzętem turystycznym
w świat!*,
Nr Inw. Pl.3545

42. Autor nieznany, *Dobry wypoczynek, jeszcze lepsza praca*,
Nr Inw. PL.4116

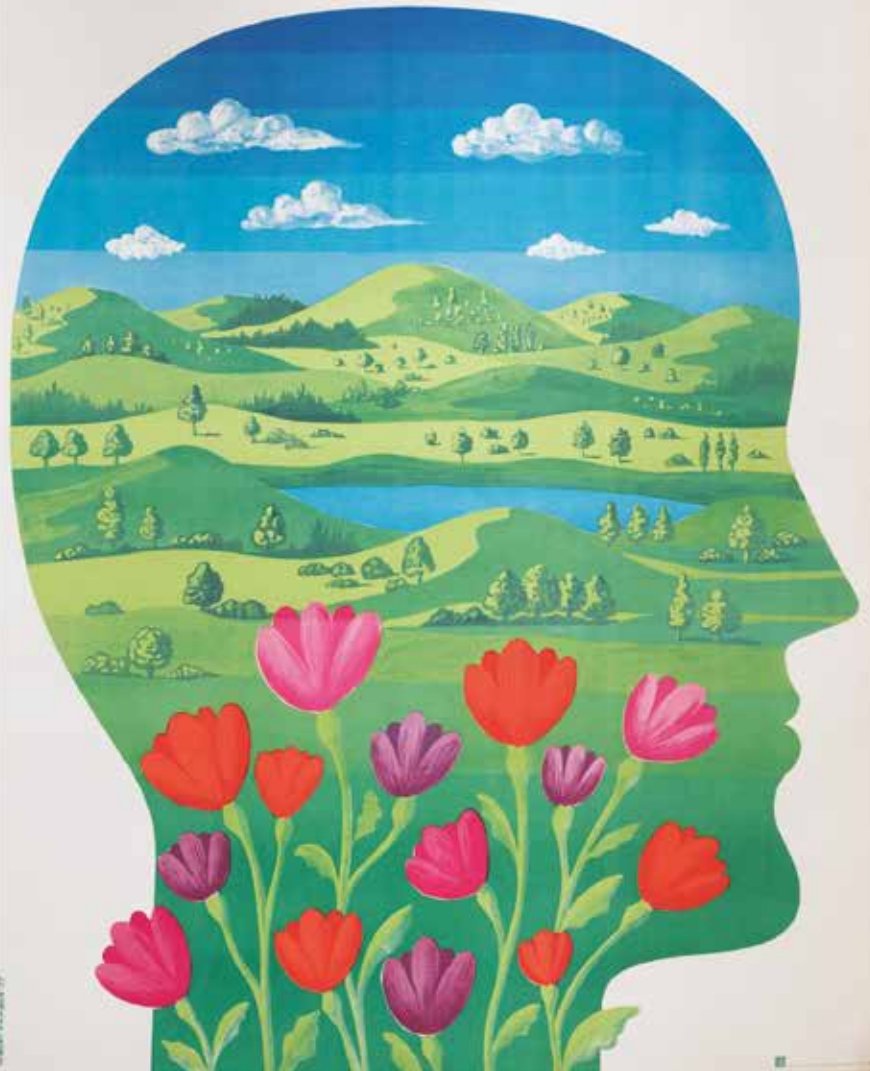
43. Andrzej Krajewski, *Student
Vacation in Poland*,
Nr Inw. Pl. 3004

44. Witold Janowski, *Viens en Pologne*.
Almatur,
Nr Inw. Pl.2620

STUDENTENSOMMER in POLEN mit ALMATUR

HEBIL LAZ TOURYSTYKURÓ DLA SZKOLĄCYCH SIĘ STUDENTÓW ZWIĄZKU POLSKICH ALMATUR
WRAZ KOLEGIAMI I PRZYJACIELAMI

45. Hubert Hilsher,
*Studentensommer in Polen mit
Almatur,*
Nr Inw. Pl.3952

46. Wiktor Zajkowski, *Studenckie bazy noclegowe zapraszają wszystkich turystów*, Nr Inw. Pl.4422

47. Jan Sawka, *Student Summer in Poland with Almatu*,
Nr Inw. Pl.4458

48. Danuta Cesarska, *Student Summer in Poland*, Nr Inw. Pl.5883

STUDENTS' **SUMMER** IN POLAND
WITH ALMATUR

«ALMATUR» POLISH STUDENTS' ASSOCIATION TRAVEL BUREAU, 00-364 WARSZAWA, UL. ORDYNACKA 9, POLAND

49. Janusz Stanny, *Students'
Summer in Poland*,
Nr Inw. Pl.6428

HARCTUR

BIURO USŁUG TURYSTYCZNYCH ZHP
„HARCTUR”
00-973 WARSZAWA
ul. NIEMCEWICZA 17
WYDZIAŁ TURYSTYKI KRAJOWEJ tel. 22 19-13
WYDZIAŁ TURYSTYKI ZAGRANICZNEJ tel. 22-08-04
Telex 812308 harctur pl

POLISH PATHFINDERS TOURIST BUREAU
„HARCTUR”
00-973 WARSZAWA
ul. NIEMCEWICZA 17, POLAND
Telephones 22-29-04, 22-18-13
Telex 812308 harctur pl

50. Włodzimierz Terechowicz,
Harctur.
Biuro Usług Turystycznych ZHP,
Nr Inw. Pl.6472

z Orbisem po kraju

 Polskie Biuro Podróży „Orbis”

51. Andrzej Krzysztoforski,
Z Orbisem po kraju,
Nr Inw. Pl.8137

Máš rád dovolenou u moře?

Nejkrásnější písčité přímořské pláže
najdeš v POLSKU!

Při cestování a rekreaci používej služeb ORBISu!

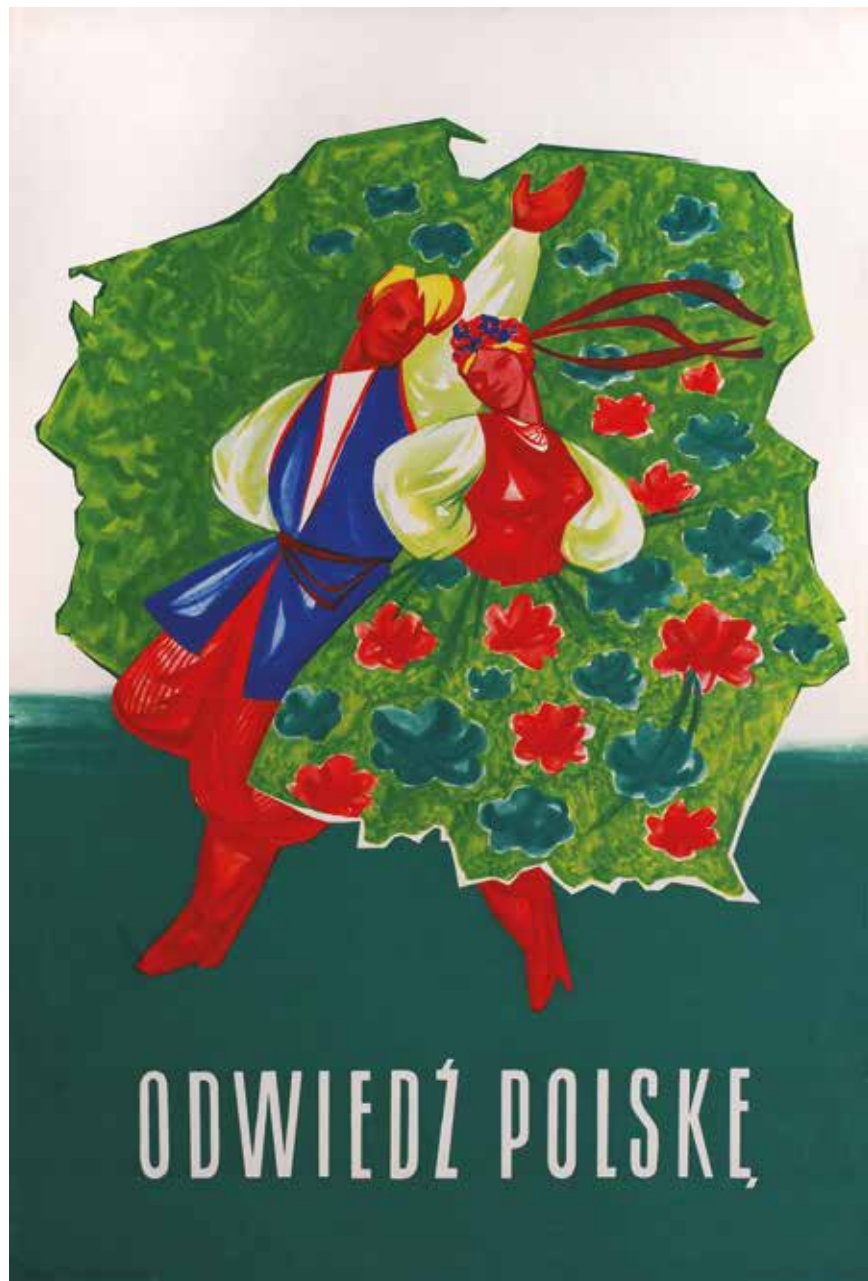
Polska odwiedź krajów ORBIS
Booki of Warszawa, Polka

52. L. D. Grabiński, *Mas rad
dovolenou u more?*,
Nr Inw. Pl.8145

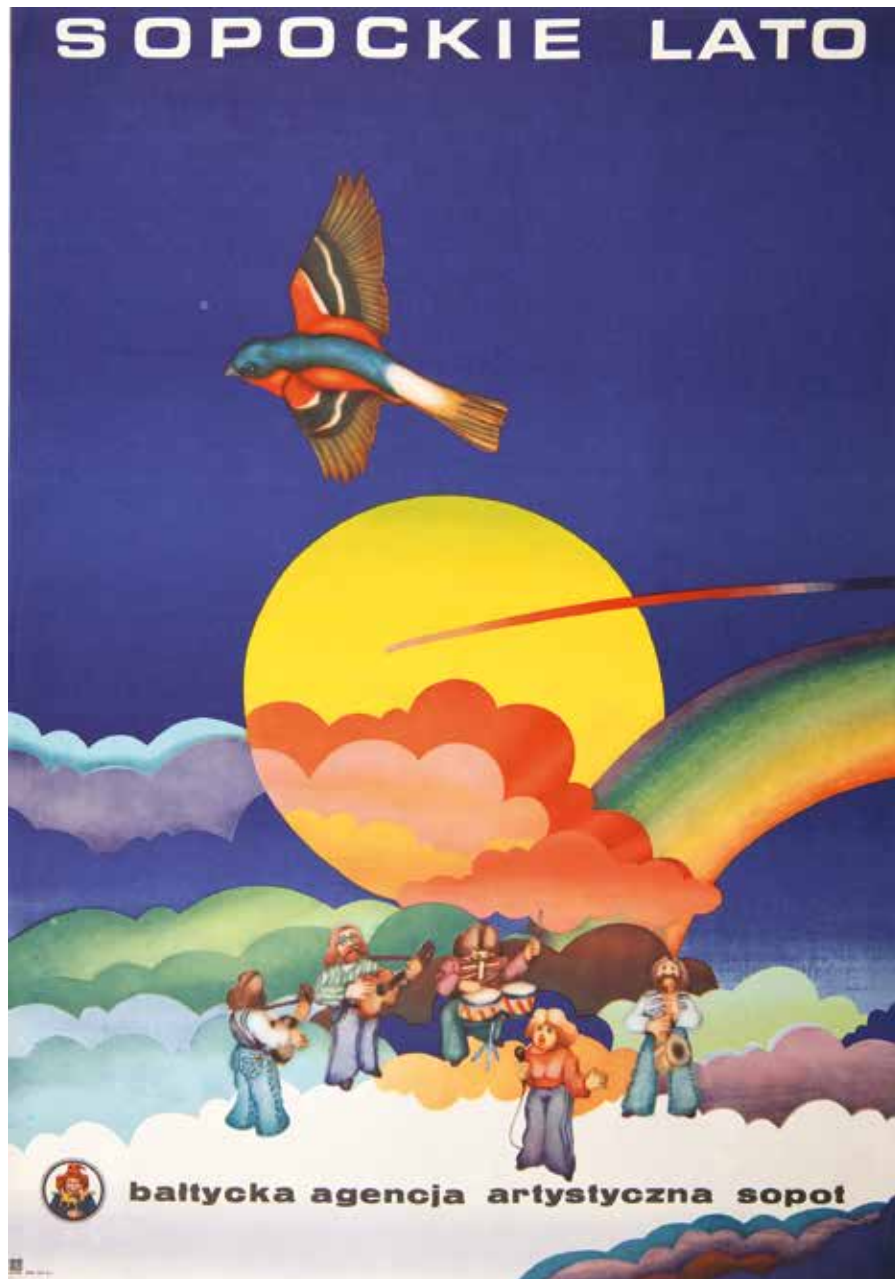
53. Tadeusz Jodłowski,
Polish Ocean Lines,
Nr Inw. Pl.5076

54. Rita Walter-Łomnicka,
Odwiędź Polskę,
Nr Inw. Pl.797

55. Henryk Jerzy Chmielewski,
Besucht Polen,
Nr Inw. Pl.8609

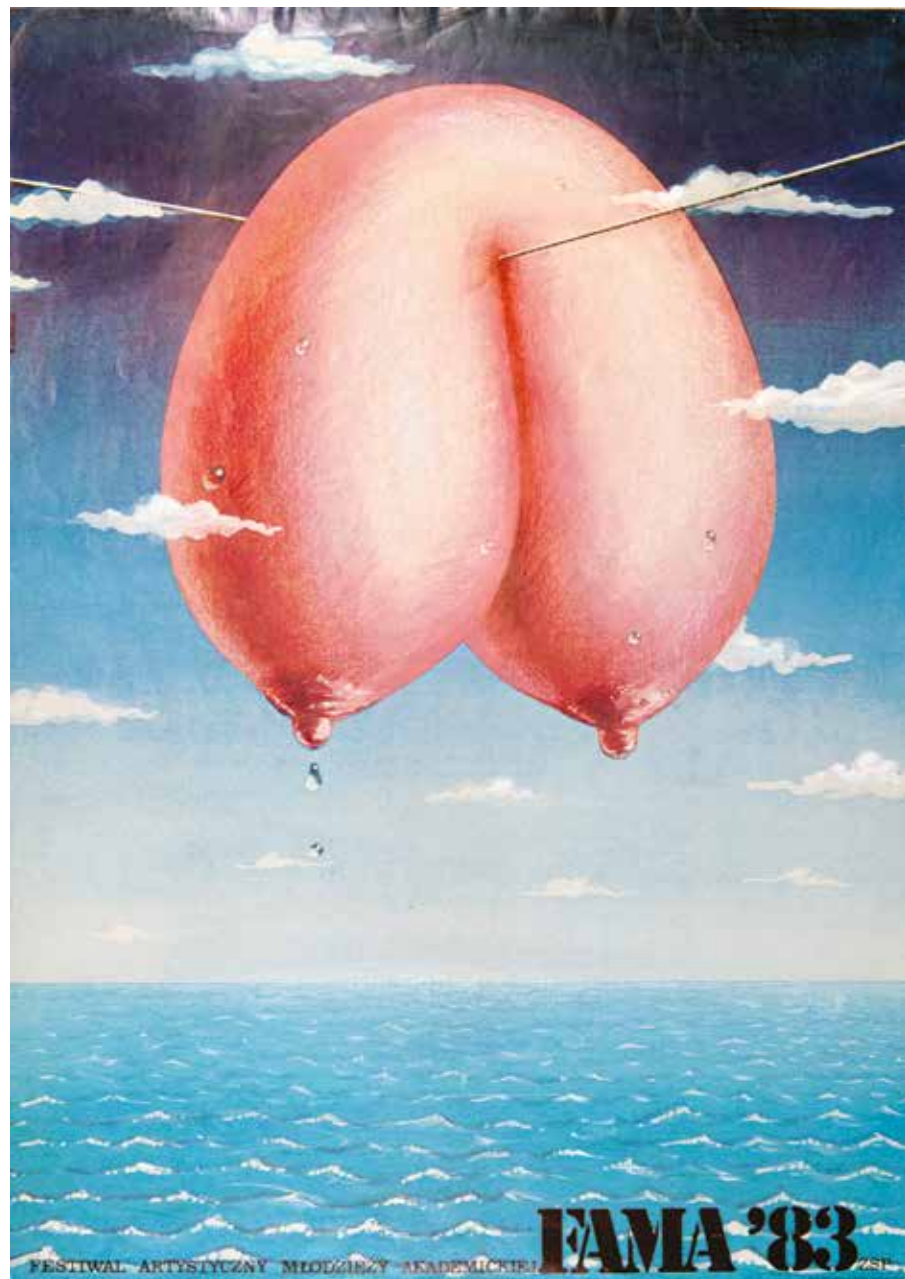

56. Jerzy [?] Zabłocki,
Sopockie lato,
Nr Inw. Pl.3647

57. Jan Sawka, *FAMA*,
Świnoujście 1971,
Nr Inw. Pl.4403

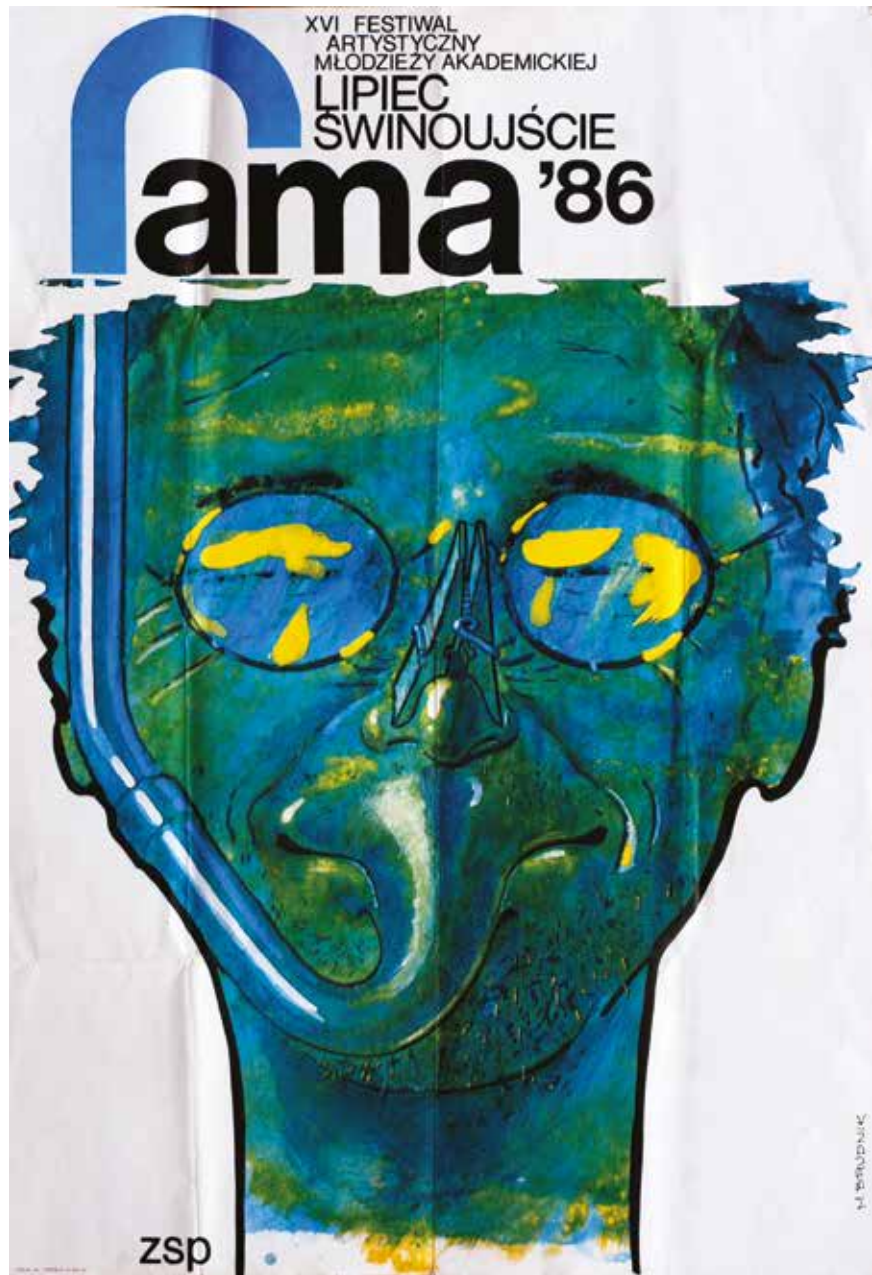

59. Bartłomiej Kuźnicki, *FAMA'83*,
Nr Inw. Pl.6251

60. Tomasz Olbiński,
Fama, Świnoujście '84,
Nr Inw. Pl.6069

61. M. Brudnik, *Fama'86*,
Nr Inw. Pl.8576

2-24 WRZEŚNIA 1978

INFORMACJE W ODDZIAŁACH PTTK
ORAZ PUNKTACH INFORMACJI
TURYSTYCZNYCH

RAJDY • WYCIĘCZKI • SPŁYWY • FILMY KRAJOZNAWCZE • PRELEKCJE • WYSTAWY • KONKURSY • ZWIEDZANIE ZAKŁADÓW PRACY

VII WARSZAWSKIE DNI TURYSTYKI

62. Jan G.,
*VII Warszawskie Dni
Turystyki,*
Nr Inw. Pl.4805

63. Jerzy Flisak, *IX Warszawskie
Dni Turystyki*,
Nr Inw. Pl.5243

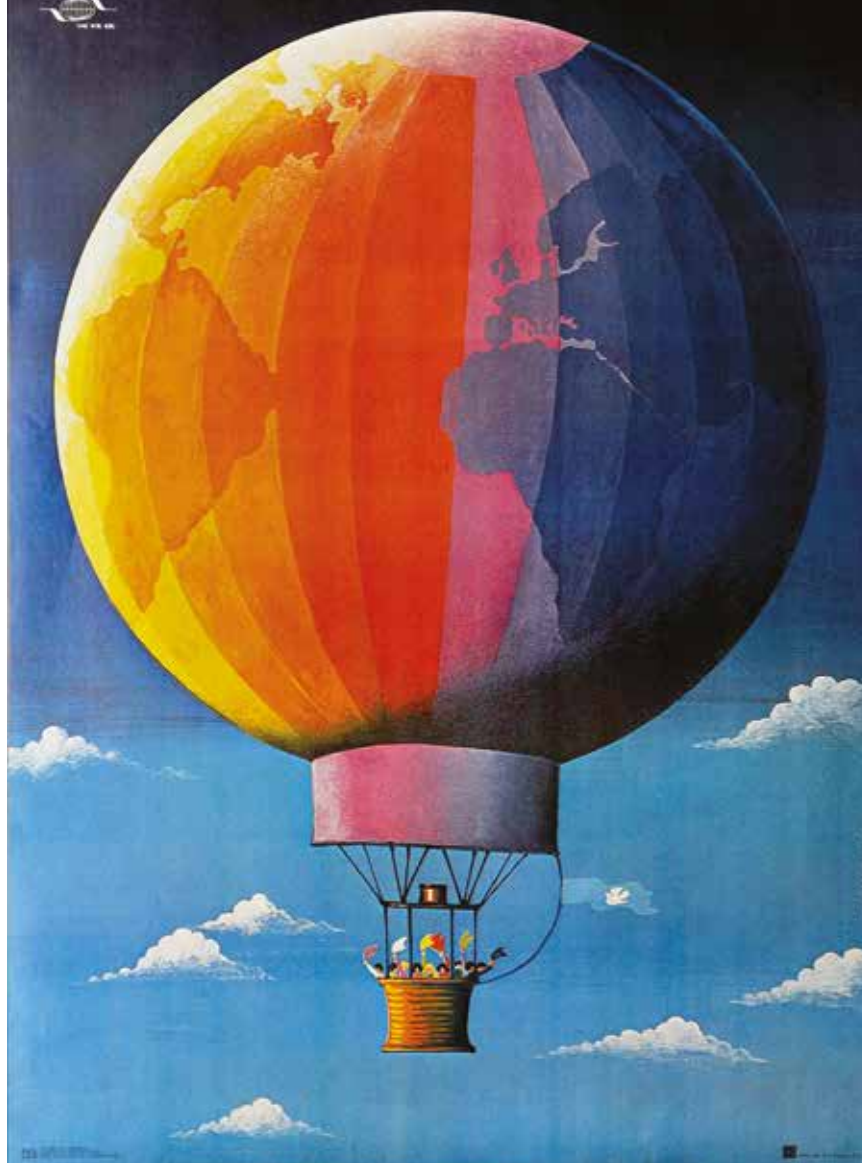

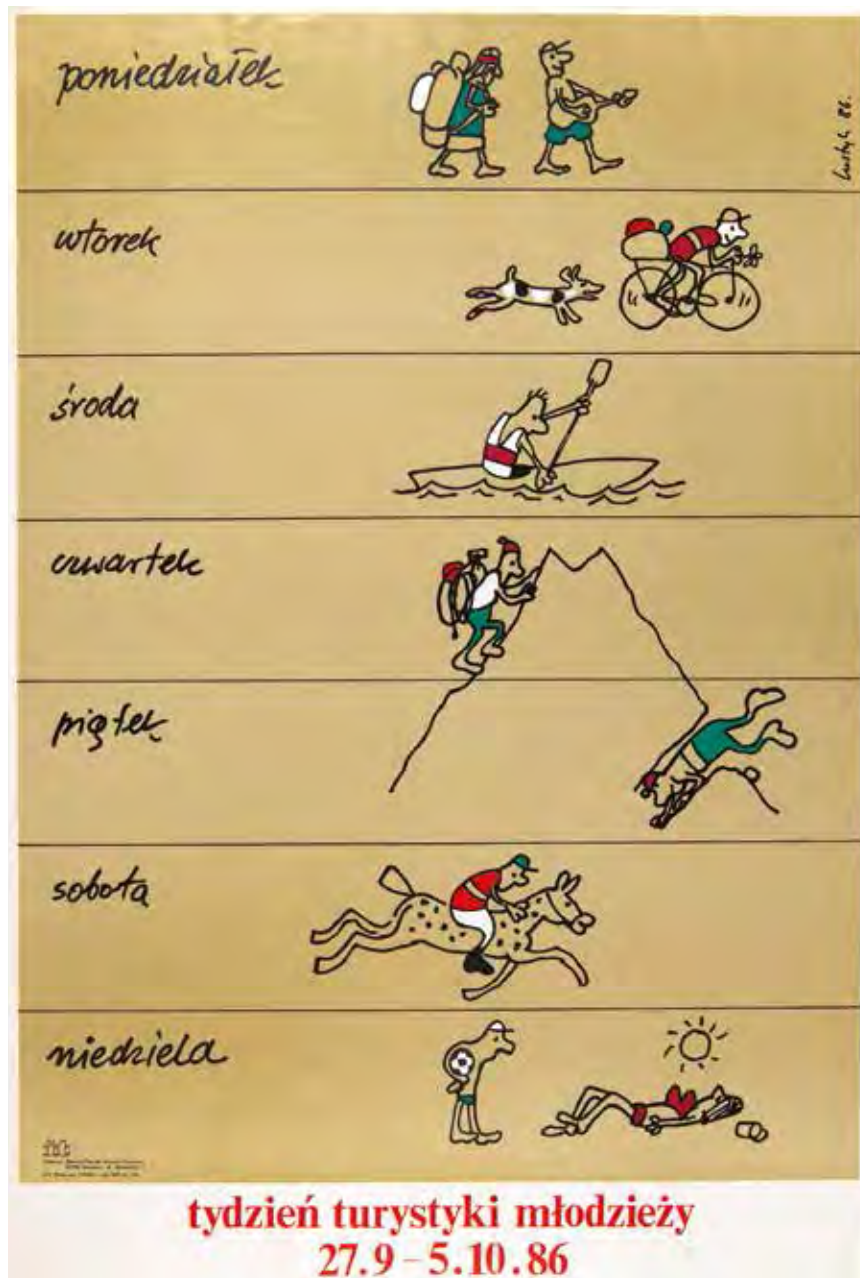
64. Andrzej Pągowski, *Tydzień Turystyki Młodzieży*,
Nr Inw. Pl.6209

ŚWIATOWY DZIEŃ
TURYSTYKI 27 września

TURYSTYKA
W SŁUŻBIE
POKOJU

65. Włodzimierz Terechowicz,
Światowy Dzień Turystyki,
Nr Inw. Pl.6678

66. Bogusław Lustyk,
Tydzień Turystyki
Młodzieży,
Nr Inw. Pl. 6691

67. Andrzej Pągowski, Światowy Dzień Turystyki,
Nr Inw. Pl.6952

SPIS PREZENTOWANYCH PLAKATÓW:

Wszystkie plakaty pochodzą ze zbiorów Muzeum Niepodległości w Warszawie.

1. *Zdobywaj odznakę turystyki pieszej*, Stanisław Rozwadowski (1923-1996), Polska, 1954, papier, druk, 70 × 50 cm, Nr Inw. Pl.226;
2. *Harcerskie lato*, Autor nieznany, Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Krakowskie Zakłady Graficzne (KZG), Katowice, 1968, papier, offset, 97,5 × 66,5 cm, Nr Inw. Pl.1904;
3. *Bieszczady 40 Harcerska Operacja*, Jan Kotarbiński (1947-2021), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1975, papier, offset, 97,5 × 66,5 cm, Nr Inw. Pl.3593;
4. *Harcerska Operacja Bieszczady*, Jan Kotarbiński (1947-2021), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1977, papier, offset, 84 × 59 cm, Nr Inw. Pl.3970;
5. *Operacja 1001 Frombork*, Olo Chrabonszcz, OZGraf – Olsztyńskie Zakłady Graficzne, Olsztyn, 1973, papier, druk barwny, 83 × 58 cm, Nr Inw. Pl.4062;
6. *Harcerska Akcja Letnia*, Marek Maiński, Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1987, papier, offset, 68 × 48 cm, Nr Inw. Pl.6948;
7. *Lato młodości*, Jan Sawka (1946-2012), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Warszawskie Zakłady Drukarskie (WDA), Warszawa, 1975, papier, offset, 98 × 66,5 cm, Nr Inw. Pl.3323/1;
8. *Łódzkie lato ZMS 1968*, Z. Pruchnicka, Łódzkie Zakłady Graficzne, Łódź, 1968, papier, offset, 85,5 × 60,8 cm, Nr Inw. Pl.1973;

9. *Studencka Służba Polsce. Lato 1973*, Izabela Gustowska (1948-), Wojciech Müller (1947-2018), Poznań, 1973, papier, offset, 96 × 67 cm, nr. inw. Pl.2969;
10. *Lato 75*, Mieczysław Żubrowski, Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Kraków, 1975, papier, offset, 84 × 59 cm, Nr Inw. Pl.6037;
11. *Akcja lato '76*, Jerzy Orlik, Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1976, papier, offset, 84 × 57 cm, Nr Inw. Pl.3675;
12. *Lato młodzieży pracującej*, Joanna Biegiewicz, Warszawa, papier, offset, 84 × 59 cm, Nr Inw. Pl.4074;
13. *Lato Naukowe SZSP, Gliwice '76*, Autor nieznany, Polska, 1976, papier, offset, 58 × 42 cm, Nr Inw. Pl.4437;
14. *Lato 77 SZSP Politechnika Kraków*, Józef Skoczyński, Kraków, 1977, papier, druk, 66 × 48 cm, Nr Inw. Pl.4410;
15. *Studenckie Lato '78*, Autor nieznany, Poznań [?], 1979, papier, offset, 68 × 48 cm, Nr Inw. Pl.5625;
16. *Lato 79*, Andrzej Pągowski (1953-), nieznane, 1979, papier, offset, 60 × 83 cm, Nr Inw. Pl.4852;
17. *Akcja Lato '80 SZSP*, Jacek Zaborski (1953-), Kraków, 1980 papier, offset, 59 × 84 cm, Nr Inw. Pl.5610;
18. *Studenckie praktyki robotnicze. Lato 1980*, Autor nieznany, Warszawa, 1980, papier, offset, 48 × 68 cm, Nr Inw. Pl.5793;
19. *Studenckie Lato. Poznań. SZSP*, Krystyna Piotrowska (1949-), Poznań [?], 1979, papier, offset, 68 × 48 cm, Nr Inw. Pl.5617;
20. *Lato 81*, Marek Atkonis (1952-2005), Warszawa, 1981, papier, offset, 67 × 48 cm, Nr Inw. Pl.5786;

21. *Akcja Lato'83*, Autor nieznany, Warszawa, 1983, papier, offset, 58 × 41 cm, Nr Inw. Pl.5789;
22. *Dziennikarskie Lato – '83*, Antoni Chodorowski (1946-1999), Warszawa, 1983, papier, offset, 79 × 57 cm, Nr Inw. Pl.5791;
23. *Wypoczywaj bez alkoholu*, Danuta Cesarska, Warszawa, 1976, papier, offset, 65 × 48 cm, Nr Inw. Pl.8143;
24. *Szlakami 1000-lecia Państwa Polskiego*, Helena Majewska, WAG Kraków, Woj. Ośrodek Propagandy Turystycznej w Rzeszowie, Krakowskie Zakłady Graficzne (KZG), Kraków, 1966, papier, offset, 84,5 × 57,5 cm, Nr Inw. Pl.1666;
25. *Szlakami Polski Ludowej. Ogólnopolski Konkurs Krajoznawczo-Turystyczny*, Marek Mosiński (1936-1998), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Państwowe Zakłady Graficzne w Łodzi [PZGraf. Łódź], Łódź, 1969, papier, offset, 96 × 67 cm, Nr Inw. Pl.2152;
26. *Harcerski rajd szlakiem Lenina. Poronin*, Marek [?] Mann, WZGraf, Polska, 1970, papier, offset, 69,5 × 48,5 cm, Nr Inw. Pl.2344;
27. *Lato OHP*, Jarosław Jasiński, Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1984, papier, offset, 48 × 67 cm, nr inw Pl.6190;
28. *Gdańskie Lato OHP*, Krzysztof Jakubowski, Gdańsk, 1979, papier, druk, 83 × 58 cm, Nr Inw. Pl.4822;
29. *Wakacje na własny rachunek*, Autor nieznany, Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Wrocław, 1981, papier, offset, 95 × 68 cm, Nr Inw. Pl.5467;
30. *Ojczyźnie – wsi – sobie poprzez terenowe Ochotnicze Hufce Pracy*, Bogusław Lustyk (1940-), Wrocław, 1973, papier, offset, 81,5 × 57,5 cm, Nr Inw. Pl.3080;
31. *Przyjemnie być pożytecznym, jedź na wakacje z OHP*, Bogusław Lustyk (1940-), Polska, 1972, papier, offset, 85 × 59 cm, Nr Inw. Pl.2806;

32. *Zwspólnej pracy wyższe plony!*, Józef Korolkiewicz (1902-1988), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch” RSW „Prasa”, Wojskowe Zakłady Graficzne Warszawa, Warszawa, 1954, papier, offset, 86 × 61 cm, Nr Inw. Pl.327;
33. *Każdy kłós na wagę złota*, Tomasz Rumiński (1930-1982), Polska, 1972, papier, offset, 84,5 × 58 cm, Nr Inw. Pl.2800;
34. *Święto pieśni i tańca*. Białystok 22 lipca 1954, Tadeusz Bołoz (1910-1987), Włodzimierz Wasilewicz (1909-1967), Białystok [?], nakład 2500 egz., 1954, papier, offset, 100 × 68 cm, Nr Inw. Pl.3243;
35. *22 lipca. Dzień Konstytucji. Dzień Radości!*, Tadeusz Gronowski (1894-1990), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Warszawa, 1952, papier, offset, 70 × 99,5, Nr Inw. Pl.653;
36. *22 lipca*, Maciej Urbaniec (1925-2004), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch” RSW „Prasa Wrocław, nieznane, 1964, papier, offset, 67,5 × 47 cm, Nr Inw. Pl.543;
37. *22 lipca - święto w każdym polskim domu*, Roman Cieślewicz (1930-1996), Dom Słowa Polskiego (DSP), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, nieznane, 1958, papier, offset, 98 × 67,5 cm, Nr Inw. Pl.425;
38. *Święto Ludowe 1976*, Włodzimierz Terechowicz (1933-2021), Państwowe Zakłady Graficzne we Wrocławiu nakład 60 000 egz., Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Wrocław, 1976, papier, offset, 94 × 67 cm, Nr Inw. Pl. 3703;
39. *Dni Morza*, Waldemar Świerzy, (1931-2013), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Warszawa, 1953, papier, offset, 99 x 68,5 cm, Nr Inw. Pl.847;
40. *Wakacje z książką*, Lech Majewski (1947-), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1975, papier, offset, 97,5 x 67,5, Nr Inw. Pl.3480;
41. *Ze sprzętem turystycznym w świat!*, Eugeniusz Rzeżucha (1933-2011) Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Katowice, 1976, papier, offset, 79 x 57,5, Nr Inw. Pl.3545;

42. *Dobry wypoczynek, jeszcze lepsza praca*, Autor nieznany, Łódź, 1977, papier, offset, 96 x 68 cm, Nr Inw. Pl.4116;
43. *Student Vacation in Poland*, Andrzej Krajewski (1933-2018), nieznane, 1973, papier, offset, 97 x 68 cm, Nr Inw. Pl.3004;
44. *Viens en Pologne. Almatu*, Witold Janowski (1926-2006), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, RSW „Prasa” Kielce nakład 5000 egz., Kielce, 1971, papier, offset, 97,5 × 67 cm, Nr Inw. Pl.2620;
45. *Studentensommer in Polen mit Almatu*, Hubert Hilsher (1924-1999), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW) Warszawa, PZG RSW „Prasa-Książka-Ruch”, nakład 1110 egz., Łódź, 1977, papier, offset, 97 × 67 cm, Nr Inw. Pl.3952;
46. *Studenckie bazy noclegowe zapraszają wszystkich turystów*, Wiktor Zajkowski (1954-), nieznane, ok. 1970, papier, offset, 68 × 47, Nr Inw. Pl.4422;
47. *Student Summer in Poland with Almatu*, Jan Sawka (1946-2012), , Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, PZG RSW „Prasa-Książka-Ruch” Łódź, nakład 2100 egz., Łódź, 1975, papier, offset, 98 × 68 cm, Nr Inw. Pl.4458;
48. *Student Summer in Poland*, Danuta Cesarska, Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), PZGraf, Warszawa, 1983, papier, offset, 95 × 66 cm, Nr Inw. Pl.5883;
49. *Student's Summer in Poland*, Janusz Stanny (1932-2014), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1985, papier, offset, 97 × 67, Nr Inw. Pl.6428;
50. *Harctur. Biuro Usług Turystycznych ZHP*, Włodzimierz Terechowicz (1933-2021), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1986, papier, offset, 93 × 67 cm, nr. inw. Pl.6472;
51. *Z Orbisem po kraju*, Andrzej Krzysztoforski (1943-), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Prasowe Zakłady Graficzne, Warszawa, 1973, papier, offset, 98 × 68 cm, Nr Inw. Pl.8137;

52. *Mas rad dovolenou u more?*, L. D. Grabiński, Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Warszawa, 1974, papier, offset, 97 × 68 cm, Nr Inw. Pl.8145;
53. *Polish Ocean Lines*, Tadeusz Jodłowski (1925-2015), „Prasa” Katowice, Katowice, 1963, papier, offset, 97 × 68 cm, Nr Inw. Pl.5076;
54. *Odwiedź Polskę*, Rita Walter-Łomnicka (1932-2012), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch” Kraków, Drukarnia Narodowa Kraków, Towarzystwo Łączności z Polonią Zagraniczną „Polonia”, Kraków, 1956, papier, offset, 97 × 66 cm, Nr Inw. Pl.797;
55. *Besucht Polen*, Henryk Jerzy Chmielewski (1923-2021), Wydawnictwo Artystyczno-Graficzne RSW „Prasa-Książka-Ruch”, Orbis, Polska, 1956, papier, offset, 97,5 × 67,5 cm, Nr Inw. Pl.8609;
56. *Sopockie lato*, Jerzy [?] Zabłocki, Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Zakłady Graficzne Gdańsk (ZGG) – nakład 1448 egz., Bałtycka Arena Artystyczna, Gdańsk, 1976, papier, offset, 96 × 66,5 cm, Nr Inw. Pl.3647;
57. *FAMA Świnoujście 1971*, Jan Sawka (1946-2012), Warszawa, 1971, papier, offset, 65 x 48 cm, Nr Inw. Pl.4403;
58. *FAMA*, Jan Sawka, (1946-2012), Zrzeszenie Studentów Polskich, ZGK 3, nieznane, 1972, papier, offset, 93 × 68 cm, Nr Inw. Pl.2692;
59. *FAMA '83*, Bartłomiej Kuźnicki (1950-), nieznane, 1983, papier, offset, 80 × 57 cm, Nr Inw. Pl.6251;
60. *Fama*, Świnoujście '84, Tomasz Olbiński (1955-), Zrzeszenie Studentów Polskich, Łódzkie zakłady graficzne nakład 3000 egz., Łódź, 1984, papier, offset, 97 × 67 cm, Nr Inw. Pl.6069;
61. *Fama'86*, M. Brudnik, Zrzeszenie Studentów Polskich, Państwowe Zakłady Graficzne Wrocław, Wrocław, 1986, papier, offset, 83,5 × 57, 5 cm, Nr Inw. Pl.8576;
62. *VII Warszawskie Dni Turystyki*, Jan G., nieznane, 1978, papier, offset, 67 × 47 cm, Nr Inw. Pl.4805;

63. *IX Warszawskie Dni Turystyki*, Jerzy Flisak (1930-2008), Warszawa, 1980, papier, offset, 67 x 47 cm, Nr Inw. Pl.5243;
64. *Tydzień Turystyki Młodzieży*, Andrzej Pągowski (1953-), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1984, papier, offset, 67 × 94 cm, Nr Inw. Pl.6209;
65. *Światowy Dzień Turystyki*, Włodzimierz Terechowicz (1933-), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Centralny Ośrodek Informacji Turystycznej, Warszawa, 1986, papier, offset, 98 × 67 cm, Nr Inw. Pl.6678;
66. *Tydzień Turystyki Młodzieży*, Bogusław Lustyk (1940-), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Warszawa, 1986, 97 × 67 cm, Nr Inw. Pl. 6691;
67. *Światowy Dzień Turystyki*, Andrzej Pągowski (1953-), Krajowa Agencja Wydawnicza (KAW), Centralny Ośrodek Informacji Turystycznej, WDA, Warszawa, 1987, 66 × 92 cm, Nr Inw. Pl.6952.

Wydawnictwo powstało w ramach akcji „Kulturalna szkoła na Mazowszu”
realizowanej na zlecenie
Samorządu Województwa Mazowieckiego
(<https://muzn.pl/pl/news/kulturalna-szkola-na-mazowszu/>)

Redaktor prowadzący
Marta Brodala

Redakcja językowa
Małgorzata Karolina Piekarska

Fotoskład i łamanie
Krzysztof Woźniak

Korekta
Marta Kucharska

Organizacja produkcji
Piotr Maroński

Promocja
Justyna Wszyńska

ISBN 978-83-67398-73-2

Wydawnictwo Muzeum Niepodległości
(identyfikator wydawnictwa naukowego 42-700)
al. Solidarności 62; 00-240 Warszawa
wydawnictwo@muzn.pl
tel. 826 90 91 w. 41

Realizacja poligraficzna WPK
Nakład 200 egz.

MUZEUM
NIEPODLEGŁOŚCI

25^{lat}
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
MAZOWIECKIEGO